

ÚJABB ADATOK A BALATON-FELVIDÉK ÉSZAKKELETI RÉSZÉNEK MADÁRVILÁGÁHOZ I.

BARTA ZOLTÁN

Bakonyi Természettudományi Múzeum
Zirc

ABSTRACT: Further data about the bird fauna of the north-eastern part of the Balaton highlands I. – The Natural History Museum of Bakony was commissioned to describe the natural values of Balatonfűzfő and Balatonalmádi in the early 1990s.

Examining the home scientific literature of ornithology it appeared, that even basic data cannot be found about the fauna of the settlements in question. In the meantime the foundations of a new national park were laid in the area of Lake Balaton.

My aims by publishing the research data of the 1980s and 1990s in this study are partly to cease the present deficiencies, partly to provide basic data for the assessment of the future National Park of the Balaton Highlands from a point of view of environmental protection.

Bevezetés

1992 őszén Balatonfűzfő önkormányzata megbízta a Bakonyi Természettudományi Múzeumot a település közigazgatási területén és határos részein található természeti értékek feltárásával és leírásával, 1993 nyarán pedig Balatonalmádi önkormányzata kérte fel a múzeum munkatársait a várost bemutató monográfia természettudományi részének megírására. A szakirodalom áttekintése során kiderült, hogy a szóban forgó területekre vonatkozóan szinte még alapadatok sem találhatók, így elengedhetetlenül szükség van terepbejárásokra. Jelen munka az 1993–94-es terepkutatások gerinces-állattani eredményeinek madártani részét összegzi a fennálló hiányosságok megszüntetése céljából.

Kutatástörténeti áttekintés

A közép-dunántúli régió állattani kutatása az 1880-as években vette kezdetét. A Balaton-felvidék állatvilágának megismeréséhez a századelőn beindult Balaton-kutatás járult hozzá jelentős mértékben. Eredményeit a Balaton-monográfia (ENTZ 1897) összegzi. Balatonfűzfő, Balatonalmádi és Vörösberény területére nézve ezek a kutatások nem szol-

gáltak konkrét adatokkal. Az időközben eltelt egy évszázad alatt is kevés vizsgálatot végeztek itt. A Balaton-felvidék madárvilágáról az 1970-es évek elejéig összegyűlt adatokat KEVE–TAPFER 1978-ban megjelent monográfiája összegzi (KEVE–TAPFER 1978). A szerzők szerint a területre vonatkozó első madártani adatok a XVIII. századból származnak, a rendszeresebb kutatás pedig 1896-ban vette kezdetét. Tanulmányukból az is kiderül, hogy Balatonfűzfő, Balatonalmádi, Káptalanfüred és Vörösberény környéke nem tartozott a madártanilag részletesen vizsgált területek közé. Ezt az is bizonyítja, hogy az általuk tárgyalt 226 fajból alig félszáz faj esetében található konkrét utalás e területek valamelyikére.

Állatföldrajzilag a kutatott táj határterületen fekszik. Vizsgált területének Ny-i része a Közép-dunai faunakerület, Ósmátra faunakörzet (Matricum), Dunántúli-középhegység faunajárásába (Pilisicum) tartozik, K-i oldala viszont ugyanezen faunakerületen belül már az Alföld (Pannonicum) faunakörzet Alföld (Eupannonicum) faunajárásának része. Ez a „határterületi jelleg” részben választ ad arra, hogy a Bakony-kutatás több évtizedes múltja ellenére miért nincsenek – szinte egyetlen gerincesállat-osztályra vonatkozóan sem – innen származó adatok.

A fauna részletes feltárását a vizsgált időszakban (1993/94) természetesen nem lehetett teljes egészében elvégezni még egyetlen osztály esetében sem (éjszakai fajok, kóborlók, átvonulók stb.). A korábban jelzett hiányosságok megszüntetéséhez, egy adatbázis és y általános kép kialakításához viszont már elegendők az információk. A minél hitelesebb kép megrajzolásához a területen 1993–94-ben végzett terepbejárásaim eredményeinek összegzésénél saját korábbi adataim mellett felhasználtam néhány amatőr megfigyelő (Molnár István (Veszprém) és Novák László (Balatonalmádi)) korábbi, publikálatlan adatait is (k z-irat, levél, feljegyzés). Ezek MOLNÁR (1993) és Novák név alatt szerepelnek az összeállításban. Segítségüket ezúton is köszönöm!

Az adatok részletes leírása előtt szeretném jelezni, hogy a Balaton nyílt vizével munkám során nem foglalkoztam, viszont jelen anyag összeállításánál Kevét és Tapfert követve értelemszerűen tárgyalom a Balatont szegélyező nádas, rét stb. egyes fajait (mint a szárazföldhöz kötődő fajokat).

A vizsgált terület határait a 2. ábra mutatja be.

A madárvilág faunisztikai áttekintése

Podicipitiformes – Vöcsökalakúak

Podicipitidae – Vöcsökfélék

Podiceps ruficollis – Kis vöcsök

MOLNÁR (1993) megfigyelései szerint 1988-ig rendszeresen költött a káptalanfüredi Köcsi-tavon. 1988. VI. 18-án az alsóörsi Felső-teleknél, keskeny éren figyelte meg 1 példányát (alkalmi előfordulás!). 1993. IX. 7-én 4 példány tartózkodott a királyszentistváni községhatárba eső „Halastó”-n, a NITROKÉMIA ülepítő-tavainak egyik kazettáján (Barta–Molnár). Egy juvenilis példány még X. 7-én is a tavon mozgott (Barta).

Podiceps nigricollis – Feketenyakú vöcsök

1993. X. 7-én 1 téli tollruhás példány tartózkodott a „Halastó”-n (Barta).

Pelecaniformes – Gödényalakúak
Phalacrocoridae – Kárókatona-félék

1. ábra: A „Halastó” – Az elnevezés valójában a fűzfői NITROKÉMIA gyártelep ipari jellegű szennyvizeinek kezelésére szolgáló telep tókazettáira vonatkozik.
A kép háttérében a Sukori-hegy látható (1997. november 3.). (fotó: Barta Zoltán)

Phalacrocorax carbo – Kárókatona

Elsősorban vonulási időben, illetve kóborlásai során figyelhetők meg egyedei. 1994. IV. 15-én 7 fős csapata húzott át DNy-ról ÉK-nek tartva a Vörösberény határába eső tobruki rész fölött (Barta–Molnár).

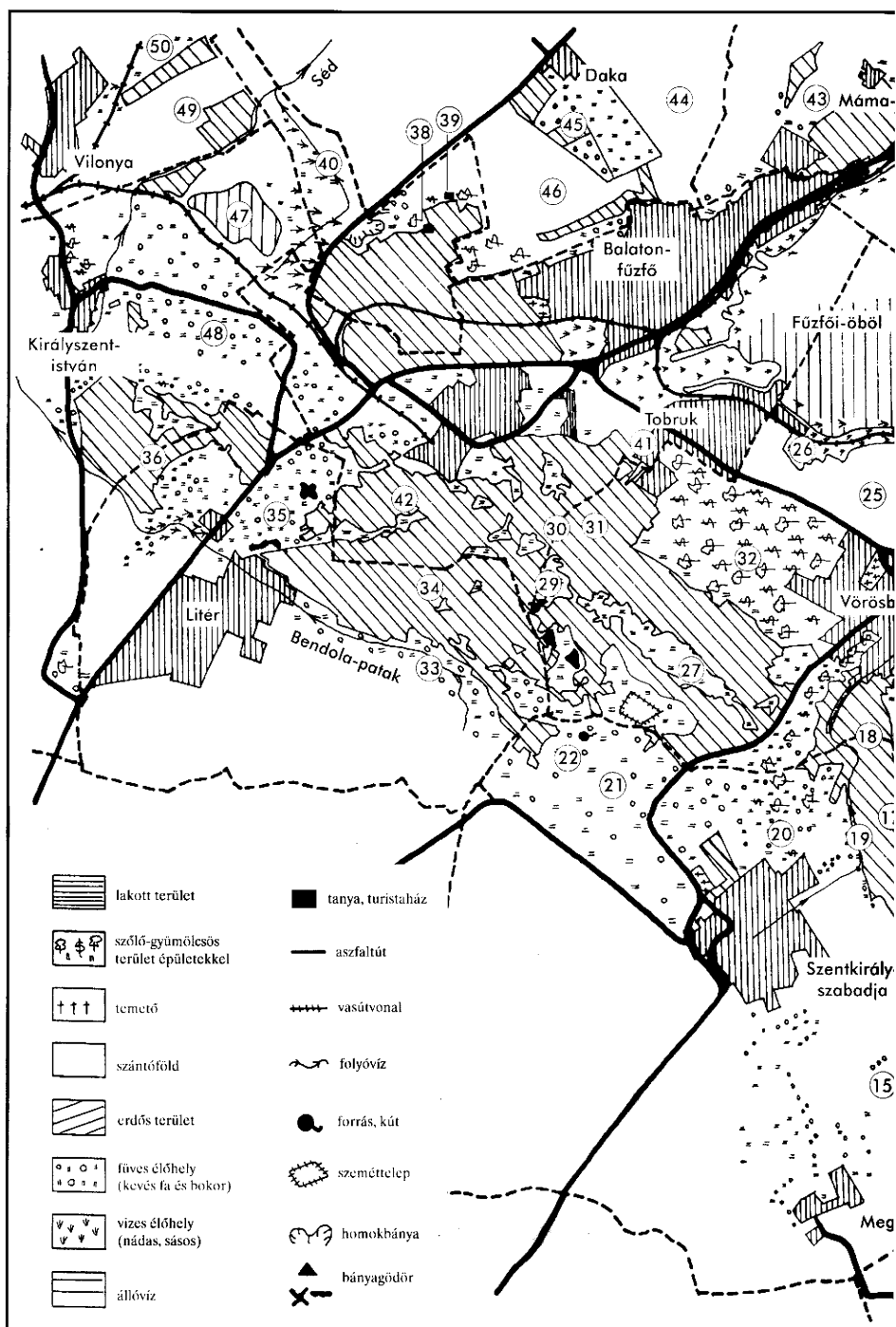
Ciconiiformes – Gólyaalakúak
Ardeidae – Gémfélék

Ardea cinerea – Szürke gém

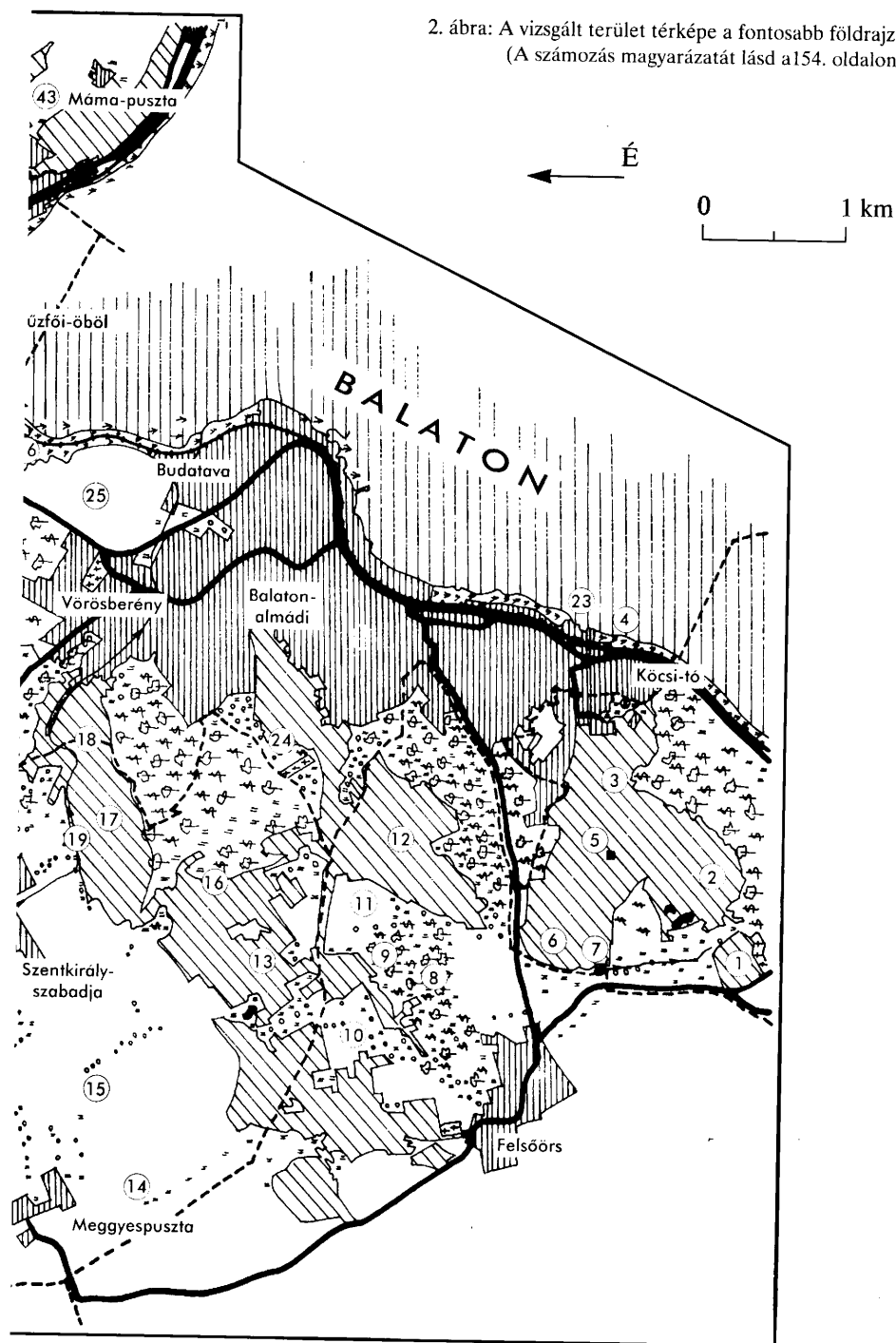
1993. IX. 7-én 1 példányt figyeltünk meg a „Halastó”-n, gát szélén (Barta–Molnár).

Ixobrychus minutus – Pocgém

Ez az európai elterjedési területén veszélyeztetett faj Magyarországon főként a sík vidékek mocsaras, nádas területein gyakori, előfordul azonban dombvidékeink vizeinél is (BANKOVICS–MOLNÁR 1984). A Balaton-part nádasaiban ugyancsak megtalálható. Káptalanfüredi előfordulása Sterbetz és Sámuel révén már évtizedekkel ezelőtt (1957, 1961) ismertté vált (KEVE–TAPFER 1978). MOLNÁR (1993) a káptalanfüredi Köcsi-tavon is látta (1981. VIII. 19. adult hím). 1986. VII. 5-én Tobruknál szintén megfigyelte a partmenti nádasban (1 pár).

2. ábra: A vizsgált terület térképe a fontosabb földrajzi nevekkal.
(A számozás magyarázatát lásd a 154. oldalon).

Ciconiidae – Gólyafélék

Ciconia ciconia – Fehér gólya

A fajról KEVE–TAPFER (1978) azt írja, hogy az „1898–1924 közti évekből számos adatot találunk a következő falvakból: ... Vörösberény, Balatonalmádi ...”. Fészkeléséről azonban nem adnak hírt. Novák 1985. IV. 9-én figyelte meg átvonuló példányát Balatonalmádban.

Ciconia nigra – Fekete gólya

Novák 1983. III. 30-án 3 példányt észlelt Balatonfűzfőn (Fűzfőgyártelep). 1993. X. 6-án vonulásban lévő egyedét figyeltem meg Litér határában (Papvásári-szőlő-hegy). Az É-ÉNy felől érkező madár lassú keringés közepette haladt Papkeszi irányába.

Anseriformes – Lúdalakúak

Anatidae – Récefélék

Cygnus cygnus – Énekes hattyú

E hazánkban ritka átvonulóként számon tartott madárfaj eddig ismertté vált egyetlen előfordulása 1986-ból származik. MOLNÁR (1993) figyelte meg III. 15-én az alsóörsi Cser-oldal fölött (1 adult példány É-ről D-nek szállt).

Cygnus olor – Bütykös hattyú (7. színes kép)

Az előbbi fajjal ellentétben ma már „közönséges” madárnak számít a Balatonon. A korábbi évtizedekben korántsem volt olyan gyakori faj, mint ahogy azt napjainkban tapasztalni, hiszen KEVE–TAPFER (1978) még csak egyetlen előfordulási adatát ismerteti 1966-67 teléről. A faj 1980-as években megindult terjeszkedési folyamatának eredményeként napjainkra a Balaton part menti nádasainak, öbleinek mindennapi látványossága lett. MOLNÁR (1993) adatai szerint 1985 óta jellemző a Balaton északi partvidékére. 1994. III. 12-én a Fűzfői-öbölben (Balatonfűzfő) 4 példányt, a káptalanfüredi vasútállomásnál (Balatonalmádi) 2 példányt, az Alsóörsi-öbölben (Alsóörs) 2 példányt figyeltünk meg (Barta–Molnár).

Anser anser – Nyári lúd

MOLNÁR (1993) 1986. IX. 29-én észlelte 8 példányból álló csapatát Alsóörsnél (Kermencs).

Jelmagyarázat a 2. ábrához. Sorszámozás községhatárok szerint

Alsóörs

1. Somlyó-hegy
2. Felső-mál
3. Nagy-kő-orr
4. Köcsi-tó

5. Csere-hegy
6. Cser-oldal
7. Csiker-forrás

Felsőörs

- 8. Fő-szőlők
- 9. Pocca
- 10. Új-kúti-dűlő

Szentkirályszabadja

- 13. Alsó-erdő
- 14. Berek-tó
- 15. Alsó-telek
- 16. Vödör-völgy
- 17. Kő-hegy

Balatonalmádi

- 23. Káptalanfüredi vasútállomás
- 24. Remete-völgy
- 25. Lozsánta
- 26. Lucernás
- 27. Megye-hegy

Litér

- 33. Bendola-patak völgye
- 34. Nyerges-hegy
- 35. Kis-Nyerges-hegy
- 36. Mogyorós-hegy

Balatonfűzfő

- 41. Szalmásitelep

Balatonkenese

- 43. Mámai-dűlő

Papkeszi

- 44. Cseresznyés
- 45. Kis-dakai-erdő

Királyszentistván

- 47. Halastó (Szennyvíztároló és utótározó)

Vilonya

- 49. Felső-réti-dűlő

- 11. Pityorka
- 12. Felső-hegy

- 18. Vár-hegy
- 19. Kő-hegy-völgy
- 20. Vörös-gödör
- 21. Tuba-tag
- 22. Rom-kút

- 28. Megye-hegyi szemétttelep
- 29. Artézikút és vízműtelep
- 30. Hársas-völgy
- 31. Résvény-erdő
- 32. Új-hegy

- 37. Papvásári-szőlő-hegy
- 38. Vat-tanya
- 39. Papp J.-tanya
- 40. Sikáros

- 42. Kása-hegy

- 46. Hosszú-dakai-dűlő

- 48. Ugri-hegy

- 50. Úr-rét

Anser albifrons – Nagy lilik

KEVE–TAPFER (1978) előfordulását egy 1942-ből származó megfigyelés alapján jelzi a területről. MOLNÁR (1993) adatai szerint „csak elenyésző számban fordul elő” (t. i. a Balaton-felvidéken – a szerző), gyakran a vetési lúd csapataihoz csatlakozva. 1985. III. 15-én Alsóörsnél (Csiker-forrás) látott 2 példányt. (Mivel a felmérések szerint (FARAGÓ 1988) e faj átvonuló egyedeinek csak kb. 15%-a jut el a Dunántúlra, ez részben magyarázza a megfigyelésére vonatkozó adatok hiányát!)

Anser fabalis – Vetési lúd

Előfordulását illetően sokkal gyakoribb, mint az előző faj. Ősztől tavaszig minden évben megfigyelhetők átvonuló csapatai. Korábbi előfordulására utal Máry 1941-es adata: Balatonfűzfőnél 232 példányt látott e fajból (KEVE–TAPFER 1978). MOLNÁR (1993) 1985. XII. 24-én 40 példányt, 1989. II. 4-én 100 példányt figyelt meg Alsóörsnél, Lok felett.

Kutatásunk idején 1993. II. 2-án láttuk 33 példányból álló csapatát, amint a Vödör-völgy–Alsó-erdő fölött (Szentkirályszabadja) DK-ről ÉNy-nak húztak (Barta–Molnár).

Anas platyrhynchos – Tőkés réce

Káptalanfürednél már Sterbetz is megtalálta (KEVE–TAPFER 1978). MOLNÁR (1993) tapasztalatai szerint „mindenféle gyakori, az emberi környezettől sem idegenkedő, zavarást jól elviselő récefaj”. Ezt 1994. IV. 15-én Balatonfűzfőn (Töbrük) végzett megfigyelésünk során is tapasztaltuk: a víkendházak közti pár m²-nyi belvízen néhány méterről figyeltük meg egy hím példányát (Barta–Molnár). Ugyanezen a napon Alsóörsön, a Köcsitőről is felriasztottunk egy tojó példányt. A litéri határban fekvő Sikáros vizenyős részei, ill. a NITROKÉMIA ülepítőtavainak legalsó (DK-i) kazettája („Halastó”) már inkább alkalmasak e faj időszakos megtelepedésére. Ezeken a területeken 1993. V. 17-én 3 hím és 1 tojót, illetve 25 hím és 15 tojót figyeltem meg. IX. 7-én a „Halastó”-n 36 fős csapatuk tartózkodott (Barta–Molnár). X. 7-én 150–160 példányt észleltem ugyanitt. 1994-ben is találkoztunk itt a fajjal: IV. 15-én 1 pár (Sikáros), illetve 27 hím és 11 tojó („Halastó”) tartózkodott a területen (Barta–Molnár).

Anas querquedula – Bőjti réce

1993. X. 7-én 2 hímét figyeltem meg Litér határában, a sikárosi terület D-i oldala mentén húzódó csatornán. 1994. IV. 15-én a „Halastó”-n tartózkodott egy hím példány (Barta–Molnár).

Anas crecca – Csörgő réce

1993. V. 17-én 1 pár tartózkodott Sikáros (Litér) területén (Barta).

Aythya ferina – Barátréce

1993. IX. 7-én figyeltünk meg 1 párt a „Halastó”-n (Királyszentistván) (Barta–Molnár).

Falconiformes – Sólyomalakúak

A vágómadár- (*Accipitridae*) és a sólyomfélékhez (*Falconidae*) tartozó ragadozó madarak számos képviselője fordult elő korábban a területen, közülük azonban napjainkra több faj is annyira megritkult, hogy a velük való találkozás „eseményszámba” megy.

Accipitridae – Vágómadár-félék

Pernis apivorus – Darázsólyv

Novák 1987. V. 9-én két alkalommal figyelte meg 1–1 példányát Liternél. 1993. VI. 30-án Liternél szintén megfigyeltem 1 példányát. A K-ről Ny-nak keringő madár a Nyilasok irányába tartott.

Milvus milvus – Vörös kánya

Sterbetz 1957 nyarán még látta Káptalanfürednél (KEVE–TAPFER 1978), azóta viszont annyira megritkult hazánkban, hogy országosan is csak 1–2 párba becsülik jelenlegi állományát (HARASZTHY–BAGYURA 1993).

Milvus migrans – Barna kánya

1993. V. 17-én (8 óra 30 perc) 1 adult példányát figyeltem meg Litérnél. A kb. 50 m alacsonyan, a Mogyorós-hegy irányából érkező madár Sikáros felett percekig keringett, majd az Úr-réten át elszállt Vilonya irányába, azután tovább K-nek, Peremarton felé.

Accipiter gentilis – Héja

MOLNÁR (1993) sokfelé megfigyelte Balatonalmádi tágabb körzetében, s kis számban költő fajnak is tartja. Ennek ellenére területünkről csak egyetlen előfordulását ismeri (1977. VIII. 28. 1 példány Alsóörs, Cser-oldal). Királyszentistvánnál 1994. IV. 15-én figyelünk meg egy É-ről D-nek áthúzó példányt a „Halastó” légtérben (Barta–Molnár). V. 30-án Felső- és Alsóörs határában, a Csere-hegy légtérben keringett 1 példány, mely azután DNy-nak elhúzott (Barta).

Accipiter nisus – Karvaly

MOLNÁR (1993) 1981. VIII. 30-án figyelt meg 1 példányt Balatonfűzfőn (Fűzfőgyártelep). Ugyanitt Novák 1983-ban téli etetőnél észlelte több alkalommal (Berényi-hegy: I. 11., 26., II. 13. 1–1 példány), majd 1987-ben költési időben (V. 9.) figyelte meg Litérnél (Bendola) (1 példány). 1993. X. hóban Balatonalmádinál, a Megye-hegyen több alkalommal is találkoztam a faj egyedül, illetve párban vadászó példányaival: X. 5. 1 tojó, X. 6. 4 x 1–1 tojó, X. 7. 1 példány. X. 6-án Litérnél, a Bendola-patak völgyében is megfigyeltem (1 adult hím). X. 7-én 1 adult pár a királyszentistváni község határában („Halastó”) vadászott É-ről D-nek (Papkeszi irányába) haladva (Barta). 1994. VI. 2-án a Köcsi-tónál (Alsóörs) mozgott 1 adult tojó (Barta).

Buteo buteo – Egerészölyv

A ragadozó madarak között napjainkban – akárcsak az egész országban – itt is ez a leggyakoribb faj. 1993–94-ben folytatott kutatásaink alkalmával a terület számos pontján, egy-egy terepnapon több alkalommal is megfigyeltük jelenlétüket:

1993. V. 13.: Litér, Kis-Nyerges-hegy (1 példány), Nyerges-hegy (1 példány); Balatonfűzfő, Nyerges-hegy (2 példány) (Barta–Molnár). V. 17.: Litér, Papvásári-szőlő-hegy (1 példány), Sikáros (1 példány); Királyszentistván, „Halastó” (1 példány) (Barta). VI. 30.: Balatonalmádi, Megye-hegy (1–2 példány) (Barta). IX. 7.: Balatonkenese, Sándor-hegy (1 példány); Királyszentistván, „Halastó” (3 példány) (Barta–Molnár). X. 6.: Litér, Bendola (3 példány); Szentkirályszabadja, Gondolta–Kákon-föld (3 példány) (Barta).

1994. II. 2.: Szentkirályszabadja, Kő-hegy-völgy (1 példány), Vödör-völgy (1 példány) (Barta–Molnár). III. 12.: Alsóörs, Csere-hegy (1 példány); Felsőörs, Közép-sok (2 példány), Úrkúti-dűlő (2 példány) (Barta–Molnár). IV. 15.: Alsóörs, Csere-hegy (1 példány), Jobbágyok-erdeje (3 példány); Balatonalmádi, Lozsánta (1 példány); Litér, Papvásári-szőlő-hegy (1 pár), Sikáros (2 példány) (Barta–Molnár). V. 30.: Felsőörs, Felső-hegy (1 példány); Szentkirályszabadja, Vödör-völgy (2 példány), Berek-tó (1 példány), Alsó-erdő (2–4 példány) (Barta). VI. 2.: Alsóörs, Gölye-mál (1 pár), Köcsi-tó–Csere-hegy (1 példány) (Barta).

Haliaetus albicilla – Réti sas

1994. II. 2-án átvonulóban érintette a területet 1 adult példány Szentkirályszabadja D-i határában (Barta–Molnár). Az ivarérett madár a Kő- és Vár-hegy É-i pereme mentén húzott Ny-ról K-i irányba.

Circus aeruginosus – Barna rétihéja

1953-ban Vörösberénynél figyelte meg Szijj (KEVE–TAPFER 1978). 1993. IX. 7-én Litérnél (Sikáros) láttunk 1 adult tojó példányt (Barta–Molnár).

Falconidae – Sólyomfélék

Falco cherrug – Kerecsensólyom

Évtizedekkel ezelőtt még a Bakony e tájainak is rendszeres költő faja napjainkra teljesen eltűnt innen. Egykori előfordulására legfeljebb Sterbetz Káptalanfürednél 1957-ben tett megfigyelése utal (KEVE–TAPFER 1978).

Falco subbuteo – Kabasólyom

Balatonalmádi nyárfasorában Tapfer 1956-ban még fészkelve találta (KEVE–TAPFER 1978). MOLNÁR (1993) 1985. VIII. 3-án Litérnél (Mogyorós-hegy, 2 példány), 1986. VI. 9-én Sikárosnál (1 példány), 1986. VIII. 1-én Balatonalmádinál (Remete-völgy, 1 példány) figyelte meg. Litérnél 1987. V. 9-én Novák is észlelt 1 példányt. Kutatásunk idején csak egy alkalommal találkoztunk vele: 1993. V. 17-én 1 példány Litérnél, a Papvásári-szőlő-hegy D-i részén szállt át ÉK-ről a NIKE szálló irányába (Barta).

Falco tinnunculus – Vörös vércse

A Bakonyból eltűnőfélben lévő faj. KEVE–TAPFER (1978) szerint „Sterbetz Balatonalmádinál 1965. VII. 20-án a parkban és az erdőkben egyaránt megtalálta”. MOLNÁR (1993) 1984. VIII. 25-én Litér, Mogyorós-hegyen figyelt meg 1 példányt. Novák Litérnél 1987. V. 9-én fészkelve találta (egy táplálékot hordó példányt figyelt meg). MOLNÁR (1993) 1991. IX. 13-án Szentkirályszabadja határában (Gondolta) észlelt 1 példányt, majd 1992. IX. 16-án Balatonfűzfőnél (Fűzfőgyártelep) látott 1 példányt. 1993–1994-es kutatásunk során csak egyetlen esetben figyeltük meg: 1993. IX. 7-én Balatonkenesénél a Fancsér mentén szállt 1 példány DK-nek Balatonfűzfő irányából (Barta–Molnár).

Galliformes – Tyúkalakúak

Phasianidae – Fácánfélék

Perdix perdix – Fogoly

MOLNÁR (1993) 1987. VII. 26-án figyelt meg egy családot (8 példány) Felsőörsnél (Felső-telek).

Coturnix coturnix – Fűrj

1955–1972 között Tapfer sokfelé találkozott a Balaton-felvidéken fűrjrel, így Balatonalmádinál is (KEVE–TAPFER 1978). MOLNÁR (1993) 1984. VIII. 23-án Alsóörsnél (Lok) egy külterületi szőlőben házimacska által megfogott adult példányról számol be. Novák 1987-ben tavaszi érkezését V. 10-én észlelte Balatonalmádban (Megye-hegyi szeméttelp, 1 példány). MOLNÁR (1993) 1988. VI. 18-án a felsőörsi Fő-szőlőknél figyelte meg (1 példány). 1993–1994-es kutatásunk idején a következő helyeken találtuk meg:

1993. V. 17.: Papkeszi, Cseresznyés I. (1 példány gabonátáblában szől); Cseresznyés III. (1 példány) (Barta). IX. 7.: Litér, Sikáros (2 példány) (Barta–Molnár).

1994. V. 30.: Szentkirályszabadja, Vödör-völgy (2-3 hím szól a kaszálóréten), Vödör-völgy É-i peremi szántók (1 példány szól), Kő-hegy É-i pereme (Kis-telek, 1 példány szól) (Barta). VI. 2.: Felsőörs, Pityorka (1 példány) (Barta).

Phasianus colchicus – Fácán

Balaton-felvidéki előfordulásáról KEVE–TAPFER (1978) azt állapították meg, hogy „ma gyakorlatilag az egész területen él fácán a parti nádasoktól fel a hegycsúcsok ritkásáig.” Újabb adataink:

1993. V. 17.: Balatonfűzfő, Papvásári-szőlő-hegy (1 hím maradványai); Litér, Papvásári-szőlő-hegy (1 hím, homokbányában) (Barta). X. 7.: Királyszentistván, „Halastó” gátjai (2 hím) (Barta).

1994. III. 12.: Felsőörs, Közép-sok (1 tojó) (Barta–Molnár). IV. 15.: Királyszentistván, „Halastó” mente (5–6 példány) (Barta–Molnár). V. 30.: Szentkirályszabadja, Cseri-hegy (1 hím), Alsó-erdő (1 hím) (Barta). VI. 2.: Felsőörs, Felső-hegy DNy-i pereme (1 hím) (Barta).

Gruiformes – Darualakúak **Rallidae** – Guvatfélék

Porzana porzana – Pettyes vízcisze

A Bakonyi Természettudományi Múzeum gerinces-gyűjteményében található egy Balatonalmádiból (Balaton-part) 1985-ből származó példány, amely bizonyítja itteni előfordulását.

Fulica atra – Szárcsa

A vizsgált területen ezzel a fajjal csak a Balaton part menti nádasaiban, illetve szélvédett öbleiben találkoztunk. 1994. III. 12-én 6 példányt figyeltünk meg Balatonalmádinál, a káptalanfüredi vasútállomás körzetében, IV. 15-én pedig Balatonfűzfőnél (Töbruki-öböl) láttunk 2 példányt (Barta–Molnár).

Charadriiformes – Lilealakúak **Charadriidae** – Lilefélék

Vanellus vanellus – Bíbic

1993. V. 17-én 5 példány szállt fel a Királyszentistván határában fekvő „Halastó”-tól és elröptek Ny-nak (Barta). IX. 7-én ugyanitt 3 példányt, 1994. IV. 15-én 1 példányt figyeltünk meg (Barta–Molnár).

Charadrius dubius – Kis lile

1993. V. 17-én Papkeszi határában, a dakai hodályok D-i oldalán fekvő, taposott birkalegelőkön 1 pár mozgott (Barta). 1994. IV. 15-én Királyszentistvánnál, a „Halastó” ülepítő-tavainak K-i oldali kazettáinál figyeltünk meg legalább 3 példányt (Barta–Molnár).

Scolopacidae – Szalonkafélék

Tringa totanus – Piros lábú cankó

1994. IV. 15-én 3 példány tartózkodott a királyszentistváni „Halastó” K-i oldali kazettáinál (Barta–Molnár).

Tringa nebularia – Szürke cankó

1993. IX. 7-én 1 példányt figyeltünk meg a királyszentistváni „Halastó” ülepítőtavainál (Barta–Molnár).

Tringa ochropus – Erdei cankó

1993. IX. 7-én a királyszentistváni „Halastó”-nál 1 példány érkezett É-ről a Séd-patak folyása mentén, majd tovább szállt D-nek (Barta–Molnár). 1994. IV. 15-én ugyanitt minimum 2 példány tartózkodott a tavak gátjai mentén (Barta–Molnár).

Tringa glareola – Réti cankó

1993. IX. 7-én 1 példányt figyeltünk meg Királyszentistvánál, a „Halastó” területén (Barta–Molnár).

Tringa hypoleucos – Billegető cankó

1994. IV. 15-én legalább 5–6 példány tartózkodott a királyszentistváni „Halastó” K-i oldali kazettáinak partjain, ill. vízszegélyben (Barta–Molnár).

Scolopax rusticola – Erdei szalonka

1930 körüli vörösberényi előfordulásáról KEVE–TAPFER (1978) a vadászati értesítések alapján adott hírt. Újabb előfordulására Novák 1985. III. 16-i vonulási adata a bizonyíték (Balatonalmádi, Malom-völgy).

Calidris minuta – Apró partfutó

1993. IX. 7-én Királyszentistvánál, a „Halastó” K-i oldali kazettáinál minimum 5 példány tartózkodott (Barta–Molnár).

Calidris alpina – Havasi partfutó

1993. IX. 7-én 5 példányt figyeltünk meg a királyszentistváni „Halastó”-nál (Barta–Molnár).

Laridae – Sirályfélék

Larus argentatus – Ezüstsirály

1994. V. 30-án Szentkirályszabadjánál (Pityorkától É-ra) 1 példány szállt át D-ről É-nak (Barta).

Larus ridibundus – Dankasirály

A Balaton nyílt vizére táplálkozni, illetve pihenni érkező példányaikkal a víztől távolabb is számos esetben találkozhatunk. Gyakorta látható szeméttelpeken is. Ezt Balatonalmádinál is tapasztaltuk: 1994. VI. 2-án például a Megye-hegyi szeméttelpeken vetési varjak

(*Corvus frugilegus*) társaságában tartózkodott 25–30 példányuk (Barta). Királyszentistván határában („Halastó”-i körzet) 1994. IV. 15-én figyeltük meg 23–25 példányból álló csapatát, melyek K-ről Ny-nak tartottak (valószínűleg a Nádasdladány–Várpalotai-tóvidékről érkeztek, ahol költőtelepük található) (BARTA–MOLNÁR).

Columbiformes – Galambalakúak
Columbidae – Galambfélék

Columba palumbus – Örvös galamb

KEVE–TAPFER (1978) szerint az 1906–1929 közti évekből 13 jelentés szól az örvös galamb tavaszi, március végi Balaton-felvidéki érkezéséről. Az előfordulási helyek között Vörösberény is szerepel. Novák Balatonalmádban 1985-ben III. 16-án figyelte meg először, Balatonfűzfőn (Fűzfőgyártelep) pedig 1986. III. 21-én. 1994-ben már III. 12-én is gyakori-nak találtuk (Barta–Molnár). MOLNÁR (1993) 1973–1993 között mindenfelé gyakori faj-nak találta, s mint írja „egyes helyeken (Alsóörs, Balatonalmádi, Balatonfüred stb.) a lakott részekben is megtelepedett, egészen házias madárrá vált.” Kutatásaink szerint októberben már nagyobb, átvonuló csapatai is megfigyelhetők a területen (pl. Balatonalmádinál, a Megye-hegyen 1993. X. 5-én 50 + 100 + 25 példány, X. 6-án 200 példány húzott át K-ről Ny-nak tartva (Barta). További adatai:

1993. V. 17.: Litér, Papvásári-szőlő-hegy D-i oldal (2 példány Ny-ról K-nek húz), Sikáros (8 példány száll D-nek) (Barta). IX. 7.: Litér, Sikáros (80 példány villanyvezetéken) (Barta–Molnár).

1994. III. 12.: Balatonalmádi, kemping (2 példány), káptalanfüredi vasútállomás körze-te (1 pár + 1 hím + 4 példány) (Barta–Molnár). IV. 15.: Alsóörs, Köcsi-tó (1 példány); Balatonfűzfő, Tobruk (2 példány); Litér, Sikáros (16 példány) (Barta–Molnár). V. 30.: Ba-latonalmádi, Remete-völgy (1 példány fészekanyaggal érkezik Ny-ról, s beszáll a völgy D-i oldalának erdőrésszébe, majd ugyaninnen 3 példány száll el Ny-nak); Szentkirályszabadja, Pityorka É-i oldala (1 példány), Vödör-völgy (3 példány K-ről Ny-nak száll, valószínűleg a Remete-völgyi példányok), Kő-hegy É-i pereme (1 pár, az erdőből kiszálló madarak Ny-nak röpködnek tovább, majd Alsó-telek irányában húznak tova) (BARTA).

Streptopelia turtur – Vadgerle

1955–1972 között Balatonalmádi körül a parkokban és erdőkben Tapfer gyakori fészke-lőnek ismerte meg (KEVE–TAPFER 1978). Káptalanfürednél Sterbetz (1957), Balatonal-mádinál Keve (1964) figyelte meg nyári gyülekezése alkalmával (KEVE–TAPFER 1978). Tavaszi visszaérkezését Novák 1983-ban IV. 27-én észlelte (Balatonfűzfő, Fűzfőgyártelep). 1985-ben MOLNÁR (1993) Litérnél (Mogyorós-hegy) V. 2-án figyelt meg 2 példányt. 1986-ban Novák IV. 28-án Balatonfűzfőn (Fűzfőgyártelep) már gyakorinak jelzi. Barta 1994-ben már IV. 24-én megfigyelte előfordulását (Szentkirályszabadja, Kő-hegy, 1 példány). A vizs-gált terület ma is ideális élőhely a faj számára. További adatai:

1992. IX. 16.: Litér, Mogyorós-hegy (3 példány) (Molnár).

1993. V. 13.: Balatonalmádi, Megye-hegy (2 példány), Rom-kúti-völgy (1 példány); Litér, Kis-Nyerges-hegy (2 példány), Nyerges-hegy (1 példány) (Barta–Molnár). V. 17.: Ba-latonfűzfő, Papvásári-szőlő-hegy D-i oldala (2 pár); Litér, Papvásári-szőlő-hegy és vasútvo-nali oldala (3 pár + 5 hím + 2 példány); Papkeszi, Hosszú-dakai-dűlő ÉNy-i oldala (7 + 3 példány száll fel vetésből) (Barta). VI. 30.: Litér, Nyerges-hegy (1 példány) (Barta). IX. 7.: Litér, Sikáros (24 példány) (Barta–Molnár).

1994. V. 30.: Balatonalmádi, Vár-hegy É-i alja (1 példány), Vörös-hegy (1 pár + 2 példány), Lok-hegy (2 példány); Szentkirályszabadja, Kő-hegy-völgy (3 példány), Cseri-hegy (1 + 1 pár), Vödör-völgy mente (1 pár + 2 x 3 példány + 1–1 példány, összesen 12 példány) (Barta). VI. 2.: Alsóörs, Nagy-kő-orr (2 hím példány); Felsőörs, Felső-hegy (1 + 2 pár) (Barta).

3. ábra: A Cseri-hegy zártkertjei É-on a Kő-hegy erdeivel határosak, Ny-on pedig a Vödör-völgybe „futnak le”. (fotó: Futó János)

***Streptopelia decaocto* – Balkáni gerle**

Ez a „jövevényfaj” a Balaton-felvidéken az 1940-es években jelent meg (KEVE–TAPFER 1978). Balatonalmádiból 1951-ből származik első adata (Tapfer révén), bár mint KEVE–TAPFER (1978) megállapítja, a faj már sokkal előbb is megtelepedhetett. 1993. V. 17-én szokatlan csoportosulásukat figyeltem meg Balatonfűzfőn, zártkertek között. A Hosszú-dakai-dűlőtől Ny-ra fekvő, É–D-i irányú magaslaton – ahol még csak néhány zártkertet alakítottak ki és csupán pár ház készült el – egy újonnan épült ház murvás udvaráról 8 példányt riasztottam fel. A madarak felröpülésük után a kerítésre ültek, így faji hovatartozásuk jól megállapítható volt. További adatai:

1994. II. 2.: Balatonalmádi–Vörösberény, Sátor-hegy K-i oldala (1 példány a zártkertek szélében, az országút mentén) (Barta–Molnár). III. 12.: Alsóörs, Cseri-oldal É-i alja (1 hím a zártkerteknél); Balatonalmádi, kemping (1 pár + 1 hím), Óvári-telep és a káptalanfüredi vasútállomás között (1 példány), káptalanfüredi vasútállomás (1 hím) (Barta–Molnár). IV. 15.: Balatonfűzfő, Tobruki-öböl (1 példány K-ról Ny-nak húz át) (Barta–Molnár). IV. 25.:

Szentkirályszabadja, Kő-hegy É-i pereme (1 pár száll K-ről Ny-nak a Kő-hegy-völgy mentén) (BARTA).

Cuculiformes – Kakukkalakúak
Cuculidae – Kakukkfélék

Cuculus canorus – Kakukk

Tavaszi érkezésére vonatkozóan Novák adatai nyújtanak támpontot. 1983-ban IV. 21-én, 1985-ben IV. 22-én észlelte először Balatonalmádiban, 1986-ban pedig IV. 21-én Balatonfűzfőn. 1994-ben már IV. 15-én megfigyeltük (Barta–Molnár). További adatai:

1993. V. 13.: Balatonalmádi, Résvény-erdő (1 példány) (Barta–Molnár). V. 17.: Litér, Papvásári-szőlő-hegy (2 példány), Sikáros (1 példány); Balatonfűzfő, Papvásári-szőlő-hegy (2 példány) (Barta).

1994. IV. 15.: Alsóörs, Csere-hegy (2 példány); Balatonfűzfő, Tobruki-öböl (2 példány); Királyszentistván, „Halastó” (1 példány) (Barta–Molnár). IV. 25.: Szentkirályszabadja, Kő-hegy-völgy (1 példány), Kő-hegy (2 példány) (Barta). V. 30.: Balatonalmádi, Vár-hegy É-i oldala (1 példány), Lok-hegy (1 példány); Szentkirályszabadja, Kő-hegy-völgy (1 példány), Vödör-völgy É-i pereme (1 példány), Alsó-erdő (1 példány), Felső-hegy É-i pereme (1 példány) (Barta). VI. 2.: Alsóörs, Köcsi-tó (1 példány) (Barta).

Strigiformes – Bagolyalakúak
Tytonidae – Gyöngybagoly-félék

Tyto alba – Gyöngybagoly

Előfordulását MOLNÁR (1993) révén ismerjük. 1989. júliusában találta meg a fajt Balatonalmádiban, a Vörös-hegyen, ahol költését is megállapította: pelyhes fiókákat talált egy romos gazdasági épület kéményzugában.

Strigidae – Bagolyfélék

Asio otus – Erdei fülesbagoly

Balatonalmádi előfordulását Sterbetz 1957-es adata alapján KEVE–TAPFER (1978) ismerteti. Újabb előfordulásáról MOLNÁR (1993) ad hírt egy Litéren (Bendola-patak völgye) 1984. VIII. 25-én megfigyelt példány alapján, majd Novák számol be 2 pár 1994. évi költéséről (Balatonalmádi, Öreg-park és Balaton-part).

Caprimulgiformes – Lappantyúalakúak
Caprimulgidae – Lappantyúfélék

Caprimulgus europaeus – Lappantyú

Előfordulását Sterbetz káptalanfüredi megfigyelése bizonyítja 1957-ből (KEVE–TAPFER 1978). Újabb adata Nováktól származik: gépkocsi által elütött példányát találta meg 1987. VII. 5-én Balatonalmádiban.

Apodiformes – Sarlósfecske-alakúak
Apodidae – Sarlósfecske-félék

Apus apus – Sarlósfecske

A Balaton-felvidéken sokfelé feltűnik, de költésére vonatkozó adatokat alig találunk. Tapfer szerint Balatonkenese és Balatonfüred között főleg a nyári zivatarok alkalmával gyakori. Kisebbség nagyobb mérvű nyári mozgását Sámuel, Schmidt és Keve is több esetben megfigyelte az északi Balaton-parton. 1965. V. 26-án például „Balatonfüredtől Fűzfőig ... a hegyek mentén ezrével húztak D-Ny-i irányba.” (KEVE–TAPFER 1978). MOLNÁR (1993) 1988. VII. 12-én figyelte meg Alsóörsnél (Lok) 5 fős csapatát. 1988. VIII. 2-án Szentkirályszabadjánál (Kis-telek) látott 2 példányt. 1993–94-ben több alkalommal is előfordultak egyedei:

1993. V. 17.: Litér, Papvásári-szőlő-hegy (7 órakor 9 + 5 példány húz át Ny-ról K-nek, majd 8.30-kor 15 példány D-ről É-nak) (Barta). VI. 30.: Balatonalmádi, Részvény-erdő (3 példány száll át K-ről Ny-nak) (Barta). VII. 1.: Balatonalmádi, Vörös-hegy (3 példány) (Molnár). VII. 3.: Alsóörs, Lok (2 példány) (Molnár). X. 7.: Balatonalmádi, Megye-hegy (vonulásban megkésített egyede ÉK-ről D-Ny-nak tart 11 fős *Hirundo rustica* csapattal) (Barta).

1994. V. 30.: Szentkirályszabadja, Cseri-hegy (3 példány D-ről É-nak száll) (Barta).

Coraciiformes – Szalakótaalakúak
Alcedinidae – Jégmadár-félék

Alcedo atthis – Jégmadár

Kóborló példányai esetenként a Balaton-parti nádasok mentén is fel-feltűnnek, mint például a Balatonfűzfőn (Töbruki-öböl) 1986. VII. 5-én jelölt juvenilis példány (Barta).

Meropidae – Gyurgyalgafélék

Merops apiaster – Gyurgyalg

Máry (1929) megfigyelése alapján Fűzfőnél már 1927-ben is ismert volt előfordulása, Balatonalmádinál és Káptalanfürednél pedig Sterbetz jelezte 1957. VII. 18–20. között (KEVE–TAPFER 1978). 1983. VII. 27-én Litérnél (Mogyorós-hegy) MOLNÁR (1993) észlelte nagyobb számban (17 példány). Novák 1985-ben tavaszi érkezését V. 4-én figyelte meg Balatonalmádiban, 1986-ban pedig V. 11-én látta az elsőket (Balatonfűzfő, Fűzfőgyártelep, 4 példány). Molnár 1990. V. 12-én Felsőörsön, a Felső-hegyen figyelte meg 8 példányt (MOLNÁR 1993). Az 1993–1994-es kutatási időszakban több esetben is előkerült költés-időben.

1993. V. 17-én Litéren, a Papvásári-szőlő-hegy oldalában található homokbányában minimum 1 pár költött. (Ezen a napon a közeli Sikáros – „Halastó” területén 22–26 példányból álló, D-ről É-ÉNy-nak szálló csapatukat figyeltem meg.) Táplálékra vadászó egyedeit 1993. IX. 7-én Litérnél (Papvásári-szőlő-hegy homokbányája, 4–5 példány) és Királyszentistvánnál („Halastó”, 2–3 példány) is láttuk (Barta–Molnár). X. 5-én Balatonalmádinál (Megye-hegy) még megfigyeltem vonulásban lévő példányát.

1994-ben Szentkirályszabadjánál, a Vödör-völgyben két helyen költött 3–4 párban (V. 30. (Barta)). A költőüregek mindkét esetben házalap ásás eredményeként kialakult időszakos homokfalban voltak. Viselkedésük alapján Balatonalmádi területén további 1–2 pár a zárt-

kertek között is fészkelhetett, mivel V. 30-án például 3 példány mozgott a Lok-hegy Ny-i oldalánál, ill. 2–3 példány a Remete-völgy Pinkóczi-csárdai részénél is.

Felhagyott költőüregeit a Rom-kútnál (Balatonalmádi) 1993-ban és 1994-ben, Felső-örsnél (Felső-hegy DNy-i pereme) 1994-ben, illetve Alsóörsnél (Gölye-mál) 1994-ben találtuk (Barta–Molnár).

4. ábra: A gyurgyalag (*Merops apiaster*) a Vödör-völgyben valószínűleg csak alkalmi költőfajnak tekinthető. (fotó: Barta Zoltán)

Coraciidae – Szalakótafélék

Coracias garrulus – Szalakóta

Tavaszi érkezését 85 évvel ezelőtt (1909. IV. 25.) még jelentették Vörösberényből (KEVE–TAPFER 1978). Napjainkra ez a faj teljesen eltűnt erről a területről. Mint BANKOVICS–GYŐRY–STERBETZ (1989) írja, „erős visszahúzódása különösen a Dunántúlon és az Északi-középhegység területén érezhető.”

Upupidae – Bankafélék

Upupa epops – Búbos banka

Homonnay 1938-ban Csupak és Balatonkenese közt 15 madarat észlelt a szőlőkben – írja KEVE–TAPFER (1978). Ebből feltételezhetjük, hogy az általunk vizsgált területen is

előfordult a faj. Konkrétumokat Tápfernél sem találunk, pedig szerintem „1955-1971 között rendszeresen fészkelte Balatonakalitól Balatonkeneséig a kertekben, fasorokban és a rétek fűzfáiban” (KEVE–TAPFER 1978). Tény, hogy Sámuel 1961-ben Káptalanfürednél megtalálta (KEVE–TAPFER 1978). 1984. V. 25-én MOLNÁR (1993) Alsóörsnél, a Cser-oldalban figyelte meg 1 példányát. Kutatásunk idején a nyíltabb, kopáros-ligetes részeken, illetve a zártkertek gyümölcsöseiben találtuk meg. Novák Balatonfűzfőn 1986. IV. 28-án már észlelte, de mint megjegyzi „az érkezéstől legalább 1 hét eltelhetett, ugyanis a területen nem jártam ennyi ideig.” Futó 1990. IV. 6-án dolomitkopároson figyelte meg (1 példány) Balatonfűzfőn, Fűzfőgyártelepnél (Futó ex verb.). Barta és Molnár 1994-ben már IV. 15-én észlelte Balatonfűzfőn (Töbrük). Újabb adatai:

5. ábra: A Nyerges-hegy D-i oldalának dolomitkopárjai a búbosbanka (*Upupa epops*) és a hantmadár (*Oenanthe oenanthe*) jellegzetes élőhelyei. (fotó: Barta Zoltán)

1993. V. 13.: Balatonalmádi, Résvény-erdő ÉNy-i részei (3–4 példány), Megye-hegy (2 példány); Litér, Kis-Nyerges-hegy (1 példány), Nyerges-hegy (1 példány) (Barta–Molnár). VI. 23.: Litér, Nyerges-hegy (család, minimum 10 példány); Balatonalmádi, Rom-kút K-i része (1 példány) (Barta). VI. 30.: Balatonalmádi, Rom-kúti-völgy É-i pereme (1 példány), Megye-hegy (1 példány); Litér, Nyerges-hegy (2 példány) (Barta). IX. 7.: Papkeszi, Daka (1 példány) (Barta–Molnár).

1994. IV. 15.: Balatonfűzfő, Töbrük (minimum 1 példány) (Barta–Molnár). IV. 25.: Balatonalmádi, Vár-hegy D-i pereme (1 példány); Szentkirályszabadja, Kő-hegy-völgy (1 példány)

dány) (Barta). V. 30.: Balatonalmádi-Vörösberény, Vár-hegy É-i alja (1 példány), Cseri-hegyi temető (1 példány); Felsőörs, Pityorka (1 példány); Szentkirályszabadja, Vörös-gödör (1 példány), Cseri-hegy É-i oldala (1 példány), Kő-hegy Ny-i pereme (2–3 példány), Alsó-erdő Ny-i pereme (1 példány) (Barta). VI. 2.: Alsóörs, Nagy-kő-orr (1 példány) (Barta).

Piciformes – Harkályalakúak

Picidae – Harkályfélék

Jynx torquilla – Nyaktekeres

1928-ban már jelölték Fűzfőn (KEVE–TAPFER 1978). Tapfer 1955–1971 közötti kutatásai alkalmával is előkerült innen (Balatonalmádi) (KEVE–TAPFER 1978). MOLNÁR (1993) 1984. VIII. 25-én Litérnél (Mogyorós-hegy) figyelte meg (1 példány). 1986 tavaszán Novák szerint IV. 21-én érkezett meg Balatonalmádiba. 1994-ben már IV. 15-én megfigyeltük jelenlétét (Barta–Molnár). Előfordulását az 1987–1990 közti évekből több helyről is ismerjük MOLNÁR (1993) adatai nyomán: 1987. VI. 6. Alsóörs, Felsőmál (1 példány). 1988. IV. 24. Alsóörs, Aranybánya (1 példány). 1989. VII. 4. Szentkirályszabadja, Vödör-völgy (1 példány). 1990. V. 12. Felsőörs, Felső-hegy (1 példány). Újabb adataink:

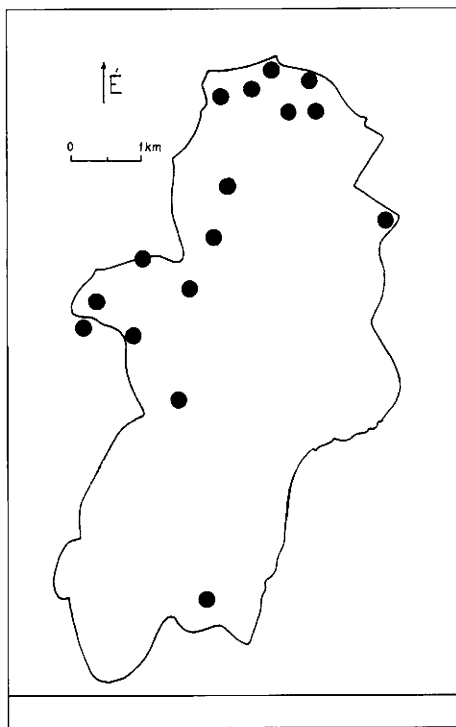
1993. V. 13.: Balatonalmádi, Megye-hegy (1 hím); Litér, Bendola-völgye (1 hím) (Barta–Molnár). V. 17.: Balatonfűzfő, Papvásári-szőlő-hegy D-i oldala (1 hím) (Barta). IX. 7.: Balatonkenese, Sándor-hegy (1 példány) (Barta–Molnár); Királyszentistván, Ugri-hegy (1 példány) (Barta–Molnár).

1994. IV. 15.: Alsóörs, Nagy-kő-orr zártkertjei (1 példány); Királyszentistván, „Halastó” mente (1 példány) (Barta–Molnár). V. 30.: Balatonalmádi, Lok-hegy É-i oldala (2 példány), Ny-i oldala (1 példány) (Barta). VI. 2.: Alsóörs, Csere-hegy (1 példány) (Barta).

Picus viridis – Zöld küllő

MOLNÁR (1993) korábbi észlelései Alsóörsről és Balatonfűzfőről jelzik előfordulását: 1986. III. 15. Alsóörs, Somlyó (1 hím). 1989. II. 14. Balatonfűzfő, Fűzfőgyártelep (1 példány). IV. 22. Alsóörs, Gölye-mál (1 példány). 1990. XI. 17. Alsóörs, Lok (1 hím). Kutatásunk idején csak ritkán fordult elő. Adatai:

1993. II. 12.: Balatonalmádi–Vörösberény, Felső-Lozsánta (1 példány) (Molnár). V. 1.: Alsóörs, Somlyó (1 példány) (Molnár). IX. 7.: Balatonkenese, Sándor-hegy (1 példány),

6. ábra: A búbosbanka (*Upupa epops*) előfordulási helyei Balatonalmádi községhatárában 1993-1994-ben.

Sér-hegy (1 példány) (Barta–Molnár). X. 5.: Balatonalmádi, Megye-hegy (1 példány), Részvény-erdő (1 példány) (Barta).

1994. II. 2.: Szentkirályszabadja, Vörös-gödör (1 adult tojó, felhagyott gyümölcsösben) (Barta–Molnár). IV. 15.: Balatonfűzfő, Tobruk (1 példány) (Barta–Molnár). V. 30.: Szentkirályszabadja, Alsó-erdő (1 adult hím) (Barta).

Picus canus – Szürke küllő

KEVE–TAPFER (1978) 11 adatát ismerteti, s ezek közül egy esik erre a területre: Sterbetz 1957. VII. 20-án találkozott a fajjal Káptalanfürednél. MOLNÁR (1993) szerint inkább csak téli időszakban fordul elő a Balaton-felvidéken. 1987. II. 13-án például az alsó-örsi Alsó-hegyen figyelte meg 1 hím példányát. Kutatásunk alatt csak három alkalommal észleltük jelenlétét:

1994. II. 12.: Felsőörs, Felső-hegy (1 példány szől) (Barta–Molnár). IV. 15.: Alsóörs, Csere-hegy Ny-i oldala (1 példány) (Barta–Molnár). V. 30.: Balatonalmádi, Vörös-hegy D-i oldala (1 példány szől) (Barta).

Dryocopus martius – Fekete harkály

1993–94 folyamán mindössze 4 alkalommal észleltük jelenlétét: 1994. II. 2-án Balatonalmádiban, az Öreg-hegy ÉNy-i oldalán szőlt 1 példány; Felsőörsön a Felső-hegy Ny-i oldalában 1 példány szőlt, majd kb. 2 óra múlva a Pityorka „sarok” felől szőlt ismét (Barta–Molnár). IV. 15-én Alsóörsön a Csere-hegy K-i, majd Ny-i oldalában 1–1 példány (ugyanaz?) mozgott (Barta–Molnár). VI. 2-án Felsőörsnél, a Felső-hegy É-i oldalában 1 adult hím tartózkodott (Barta).

Dendrocopos maior – Nagy fakopáncs

Kutatásunk idején a leggyakoribb harkályfaj volt. Különösen a fiókák kirepülését követő nyári időszakban figyeltük meg egyedeit mindenfelé. Esetenként a balkáni fakopáncssal (*D. syriacus*) egy élőhelytípusban is előfordult. Adatai:

1993. IX. 7.: Balatonkenese, Sér-hegy (1 adult tojó) (Barta–Molnár). X. 5.: Balatonalmádi, Megye-hegy (1 adult tojó) (Barta).

1994. II. 2.: Balatonalmádi–Vörösberény, Sátor-hegy (1 adult tojó), Cseri-hegy D-i alja (1 adult hím); Felsőörs, Felső-hegy (1 adult tojó); Szentkirályszabadja, Kő-hegy-völgy (1 adult tojó), Vödör-völgy (1 adult tojó), Vörös-gödör (1 adult hím) (Barta–Molnár). III. 12.: Alsóörs, Nagy-kő-orr (1 adult hím), Csere-hegy (2 adult hím), Jobbágyok-erdeje (1 adult tojó) (Barta–Molnár). IV. 15.: Alsóörs, Csere-hegy (2 adult hím + 2 adult tojó), Nemesség-erdeje (1 adult hím) (Barta). V. 30.: Balatonalmádi, Kő-hegy (1 adult hím) (Barta). VI. 2.: Alsóörs, Nagy-kő-orr (1 adult hím + 1 juvenilis), Csere-hegy (1 adult tojó + fészke fiókákkal kb. 1,6 m-en + 1 adult hím cseresznyét hord); Felsőörs, Felső-hegy (3 helyszínen össz.: 1 adult tojó, 1 adult hím és 10–11 juvenilis példány) (Barta–Molnár).

Dendrocopos syriacus – Balkáni fakopáncs

Balaton-felvidéki jelenlétéről az első adat 1950-ből Csörgeytől származik, s Sterbetz megfigyelése szerint 1957-ben már Balatonalmádi és Káptalanfüred is előfordulási helyei között található (KEVE–TAPFER 1978). Balatonfűzfőről 1961-ből származik első megfigyelési adata (KEVE–TAPFER 1978). MOLNÁR (1993) ismereteit így összegzi: „a „Balatoni Riviéra” övezetében gyakori faj, főleg a mandulásokat kedveli.” Ezt Novák 1985 no-

vembere és 1986 márciusa között, téli etetőhelyen (Balatonfűzfő, Berényi-hegy) végzett megfigyelései is alátámasztják: „az etetőre nem jártak, de a nyáron kint maradt mandulából rengeteget megettek” (4–6 példány). MOLNÁR (1993) korábbi adatai a következő helyekről származnak: 1984. VII. 18. Alsóörs, Lok (1 hím). 1985. VIII. 25. Litér (1 példány). XII. 8. Alsóörs, Lok (1 pár). 1986. VII. 5. Balatonfűzfő, Mámai-hegy (1 pár), Tobruki-öböl (1 adult tojó). 1990. V. 12. Felsőörs, Fő-szőlők (1 adult tojó). 1992. IV. 10. Balatonalmádi, Lozsánta (1 adult tojó). IX. 16. Balatonfűzfő, Fűzfőgyártelep (1 pár). IX. 25. Balatonalmádi, Megye-hegy (1 adult tojó). Kutatásunk 2 éve alatt a következő helyeken észleltük jelenlétét:

1993. V. 17.: Balatonfűzfő, temető (1 adult tojó) (Barta). VII. 1.: Balatonalmádi–Vörösberény, Vörös-hegy (1 adult hím) (Molnár). IX. 25.: ugyanitt (1 adult tojó) (Molnár).

1994. II. 2.: Balatonalmádi, Sátor-hegy zártkertjei (1 adult tojó és 1 adult hím); Szentkirályszabadja, Vörös-gödör (felhagyott gyümölcsösben 1 adult hím egy *D. maior* hímmel!) (Barta–Molnár). V. 30.: Balatonalmádi, Vörös-hegy (1 adult pár az erdőperem alatti zártkerteknél), Lok-hegy (1 adult pár) (Barta).

Dendrocopos maior x Dendrocopos syriacus hibrid

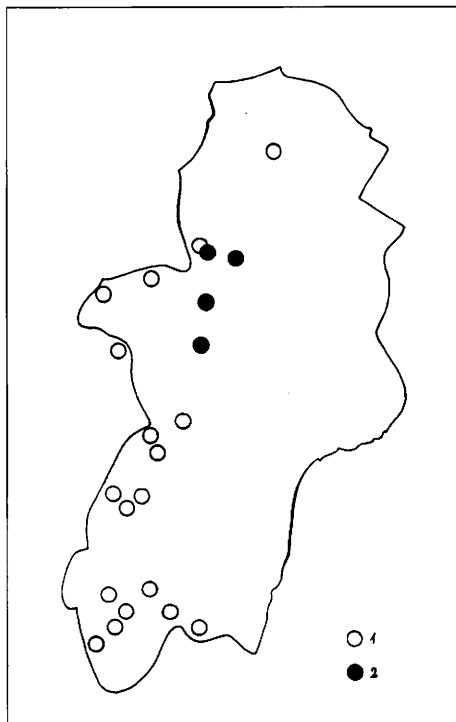
Kutatásunk idején több esetben láttunk mindkét faj bélyegeit mutató egyedeket. Így 1994. IV. 15-én Alsóörsön, a Csere-hegy K-i oldalának zárt cseresében 1 adult tojót; Balatonalmádi Lucernás részén 1 adult párt (Barta–Molnár), ill. 1994. VI. 2-án Felsőörsnél, a Felső-hegy csúcsrészén 1 juvenilis példányt (Barta).

Dendrocopos medius – Közép fakopáncs

MOLNÁR (1993) 1985. VIII. 3-án Litér, Mogyorós-hegyen figyelte meg (1 példány). 1992. VIII. 23-án Alsóörsön (Gölye-mál) 1 adult és 1 juvenilis (Csere-hegy) példányt is látott. Kutatásunk során csak 1994-ben talákoztunk a fajjal: III. 12-én Alsóörsön, Nagy-kőorrnál idős cseresben láttunk 1 adult példányt (Barta–Molnár), majd VI. 2-án a Csere-hegy K-i oldalán 1 adult példányt (Barta).

Dendrocopos minor – Kis fakopáncs

MOLNÁR (1993) a Balaton-felvidéken a betegbb, sok száradó fával tarkított cseresekben látta legtöbbször. Területünkről származó adatai: 1986. VI. 28. Alsóörs, Csere-hegy

7. ábra: A nagy fakopáncs (*Dendrocopos maior*) (1) és a balkáni fakopáncs (*Dendrocopos syriacus*) (2) lelőhelyei Balatonalmádi községhatárában 1993–1994-ben.

(1 hím). 1987. V. 16. Alsóörs, Cser-oldal (1 hím). 1988. VI. 18. Felsőörs, Felső-hegy (1 hím). 1993. VIII. 10. Alsóörs, Kermencs (1 példány). Kutatásunk során a következő helyeken figyeltük meg előfordulását:

1993. X. 5.: Balatonalmádi, Megye-hegy D-i oldala (1 példány), Rom-kúti-völgy (1 példány) (Barta).

1994. II. 2.: Balatonalmádi, Felső-hegy É-i pereme (1 hím); Szentkirályszabadja, Kő-hegy É-i alja (1 példány), Vödör-völgy (1 példány) (Barta–Molnár). IV. 15.: Alsóörs, Csere-hegy (1 példány) (Barta–Molnár). VI. 2.: Alsóörs, Nagy-kő-orr (1 példány) (Barta).

Passeriformes – Verébalakúak

Alaudidae – Pacsirtafélék

Galerida cristata – Búbos pacsirta

1993. IV. 15.: Királyszentistván, „Halastó” (2 példány) (Barta–Molnár). V. 13.: Litér, Kis-Nyerges-hegy (1 példány) (Barta–Molnár). V. 17.: Litér, Papvásári-szőlő-hegy (1 hím példány homokbányában); Papkeszi, Papvásári-szőlő-hegy D-i pereme (1 pár, kukoricásban) (Barta). V. 30.: Szentkirályszabadja, Alsó-erdő É-i pereme (1 pár kukoricavetésben etet) (Barta). VI. 2.: Balatonalmádi, Megye-hegyi szeméttelen (1 pár) (Barta).

Lullula arborea – Erdei pacsirta

Balaton-felvidéki előfordulására nézve „Csörgey és Schenk egyhangú véleménye, hogy a Balatonra néző köves-bokros oldalak és szőlők jellemző madara” – írja KEVE–TAPFER (1978). MOLNÁR (1993) 1983. VII. 27-én Litérnél (Mogyorós-hegy) figyelte meg egy példányát. A vizsgált területen 1993-ban bakonyi viszonylatban jelentős populációt találtunk a Kis-Nyerges-hegy–Nyerges-hegy–Megye-hegy vonulatának nyílt, füves dolomitkopárjain. 1994-ben a Kő-hegy D-i, szőlőkkel határos peremén is előkerült. Adatai:

1993. V. 13.: Balatonalmádi, Résvény-erdő DNY-i oldala (1 hím + 2 példány); Szentkirályszabadja, Rom-kút (1 hím); Litér, Kis-Nyerges-hegy (1 hím), Nyerges-hegy (3 hím) (Barta–Molnár). VI. 23.: Balatonalmádi, Rom-kúti-völgy É-i pereme (1 hím); Litér, Nyerges-hegy (4 példány) (Barta). VI. 30.: Litér, Rom-kúti körzet (1 hím + 1 példány) (Barta). X. 5.: Balatonalmádi, Megye-hegy (énekző hím + 2 példány + egy vonulóban lévő egyed), Rom-kúti-völgy (2 példány K-ről Ny-nak vonulóban); Szentkirályszabadja, Rom-kút (1 példány) (Barta). X. 6.: Balatonalmádi, Megye-hegy (2-3 példány, közülük 1 vagy 2 példány énekző hím + 1 átvonuló példány); Litér, Rom-kút környéke (3 vagy 4 példány, közülük 1 vagy 2 példány énekző hím), Nyerges-hegy (1 hím + 4 példány) (Barta). X. 7.: Balatonalmádi; Megye-hegy (1 hím) (Barta).

1994. V. 30.: Szentkirályszabadja, Kő-hegy D-i erdőpereme (1 énekző hím) (Barta).

8. ábra: A kutatott területen ma még – bakonyi viszonylatban – gyakran tekinthető erdei pacsirta (*Lullula arborea*) egyik élőhelyét Rom-kút ÉK-i oldalának borókásai jelentik. (fotó: Barta Zoltán)

***Alauda arvensis* – Mezei pacsirta**

A mezőgazdasági kultúrákban általánosan elterjedt faj. Adatai:

1993. V. 13.: Litér, Kis-Nyerges-hegy (minimum 4–5 hím) (Barta–Molnár). V. 17.: Papkeszi, Hosszú-dakai-dűlő (1 hím) (Barta). IX. 7.: Királyszentistván, Ugri-hegy (1 hím); Litér, Sikáros (3 példány); Papkeszi, Manó (2 példány) (Barta–Molnár). X. 5.: Balatonalmádi, Megye-hegy (1 példány) (Barta). X. 6.: Balatonalmádi, Megye-hegy (1 példány); Litér, Rom-kút körzete (1 példány) (Barta). X. 7.: Litér, Sikáros (1 hím); Papkeszi, Alsó-Páskom (30–35 példány laza csapatban röpül) (Barta).

1994. III. 12.: Felsőörs, Közép-sok (1 hím szántón) (Barta–Molnár). IV. 15.: Királyszentistván, „Halastó” (2 hím) (Barta–Molnár). V. 30.: Szentkirályszabadja, Alsó-erdő É-i pereme (minimum 18–20 hím), Alsó-erdő DK-i pereme (minimum 4 példány, 2 hím) (Barta). VI. 2.: Felsőörs, Felső-hegy ÉNy-i oldala (1 hím) (Barta).

Hirundinidae – Fecskefélék

***Hirundo rustica* – Füstifecske**

KEVE–TAPFER (1978) a Balaton-felvidék összes községében megtalálta. Legkorábbi észlelési adatául 1970. IV. 10-ét (Alsóörs) ismertetik, legkésőbbi megfigyelési idejéül pedig

1968. X. 18-át (Balatonkenese) adják meg (KEVE–TAPFER 1978). Területünkről a következő vonulási adatait ismerjük.:

Novák 1985-ben IV. 1-én (Balatonfűzfő, Fűzfőgyártelep), 1986-ban pedig IV. 4-én (Balatonalmádi) figyelte meg tavaszi érkezését. 1994-ben IV. 15-én már talákoztunk vonulásban lévő példányával (Balatonfűzfő, Tobruki-öböl, 1 példány DNy-ról ÉK-nek tart) (Barta–Molnár). Ugyanezen a napon Királyszentistvánnál is megfigyeltük táplálkozó egyedet ("Halastó", 1 példány). 1993. X. 5-7. között É(ÉK)→D(DNy)-i irányú vonulásukat tapasztaltam. X. 5.: Balatonalmádi, Megye-hegy (1 példány); X. 6.: Balatonalmádi, Megye-hegy (4 példány); Litér (2 példány); X. 7.: Balatonalmádi, Megye-hegy (11+5+11 példány); Litér (Sikárosnál 17+5+10 példány). Molnár még X. 8-án is látta Vörösberénynél (Vörös-hegy) vonulásban lévő egyedet.

9. ábra: Partifecske-telep a Papvásári-szőlő-hegy K-i oldalának homokbányájában 1993-ban.
(fotó: Barta Zoltán)

Delichon urbica – Molnárfecske

„Keve, Tapfer, Sámuel és Sterbetz a következő községekben találták: Balatonalmádi, Káptalanfüred ...” (KEVE–TAPFER 1978). Tavaszi érkezéséről területünkre vonatkozóan Nováknak vannak adatai: 1985. IV. 10. Balatonfűzfő, Fűzfőgyártelep, IV. 12. Balatonalmádi, 1986. IV. 6. Balatonalmádi. Őszi vonuláson 1993. X. 5-én láttam utoljára (Balatonalmádi, Megye-hegy, 10 példány lassú rovarászás közepette haladt É-ről D-nek).

Riparia riparia – Parti fecske

Tavaszi érkezésére nézve két adatunk van: Novák 1986-ban IV. 29-én figyelte meg először (Balatonfűzfő, Fűzfőgyártelep, 200–300 példány), 1994-ben pedig már IV. 15-én láttuk

egyedeit (Balatonfűzfő, Tobruk, DNY-ról ÉK-nek vonul 2 példány) (Barta–Molnár). Őszi vonulásban lévő csapatait 1993. IX. 7-én Balatonkenesénél (Sér-hegy, 17 példány É-ről D-nek száll), ill. Litérnél (Papvásári-szőlő-hegy, minimum 15 példány ÉK-ről DNY-nak száll) figyeltük meg (Barta–Molnár). A területen és tágabb környéken több költőtelepe ismert (Alsóörs, Litér, Lovas stb.), s költésidőben minden bizonnyal e telepek példányai fordulnak elő esetenként az erdős részek fölött is (pl. 1994. V. 30. Szentkirályszabadja, Alsó-erdő felhagyott murvabányájánál 3 példány Ny-ról K-nek száll) (Barta). Legnagyobb költőtelepük Litérnél, a Papvásári-szőlő-hegy K-i oldalában található többszintes homokbányában van. A mintegy 500 költőüreget tartalmazó telepen 1993. V. 17-én legalább 100 példányt figyeltünk meg (Barta).

Oriolidae – Sárgarigó-félék

Oriolus oriolus – Sárgarigó

Tavaszi érkezésére Novák '80-as évekből származó adatai nyújtanak támpontot: 1983-ban Balatonfűzfőn (Fűzfőgyártelep) IV. 23-án, 1985-ben Balatonalmádiban V. 5-én, 1986-ban Balatonfűzfőn (Fűzfőgyártelep) IV. 28-án (2 példány), Balatonalmádiban IV. 29-én észlelte először. 1993–94-ből származó adataink a következők:

1993. V. 13.: Balatonalmádi, Részvény-erdő (1 hím); Litér, Nyerges-hegy (1 hím) (Barta–Molnár). V. 17.: Balatonfűzfő – Litér, Papvásári-szőlő-hegy tömbje és délnyugati előtere (9 hím + 1 pár) (Barta). VI. 30.: Litér, Rom-kúti rész (1 példány) (Barta).

1994. V. 30.: Balatonalmádi, Vár-hegy (1 hím), Lok-hegy (1 hím), Cseri-hegy, temető (2 hím); Szentkirályszabadja, Kő-hegy-völgy (1 hím), Kő-hegy (1 hím), Cseri-hegy (3 hím), Alsó-erdő É-i pereme (1 tojó K-ről Ny-nak száll), Alsó-erdő D-i és DK-i részei (4 hím és 1 tojó), Vödör-völgy É-i része (1 pár) (Barta). VI. 2.: Alsóörs, Nagy-kő-orr (2 hím), Csere-hegy (3 hím) (Barta). VI. 23.: Balatonalmádi, Rom-kúti-völgy környéke (1 hím) (Barta).

Corvidae – Varjúfélék

Corvus corax – Holló

1994. II. 2-án figyeltük meg 2 példányát Balatonalmádi-Vörösberénynél (Barta–Molnár). A párban mozgó és egymással folyamatos hangkontaktusban lévő madarak a Vár-hegy–Kő-hegy vonulata mentén húztak át alacsonyan K-ről Ny-nak tartva. A faj a Bakonyból évtizedeken keresztül hiányzott, s csak állományának 1970-es években megindult hazai növekedése nyomán jelent meg – az 1980-as évektől kezdődően – ismét a hegységben (BARTA 1997). KEVE–TAPFER (1978) is mindössze egyetlen előfordulási adatát említik.

Corvus cornix – Dolmányos varjú

KEVE–TAPFER (1978) azt írják, hogy „Valamennyi szerző és saját vizsgálataink alapján is a Balaton-felvidék minden pontján és mindenfelé megtalálható.” MOLNÁR (1993) szerint is „mindenfelé elterjedt, de állománya sok helyen, főleg a zártabb erdőkkel tagolt vidékeken csak néhány párból áll.” Kutatásunk idején csak 3 alkalommal észleltük: 1993. V. 17.: Litér, Sikáros (2 példány) (Barta). 1994. III. 12.: Balatonalmádi, Óvártelep–káptalanfüredi vasútállomás közti „magaspart” zártkertjei (minimum 7 példány idős feketefenyőkön) (Barta–Molnár). IV. 15.: Királyszentistván, „Halastó” környéke (2+2 példány) (Barta–Molnár).

Corvus frugilegus – Vétési varjú

A Balaton-felvidéknek korábban (1960 előtt – a szerző) „nem volt fészkelő madara” – közli KEVE–TAPFER (1978) Homonnay, ill. Keve–Pátkai–Vertse munkáira hivatkozva. Mint írják, első telepét Keve találta meg Ábrahámhegynél, majd „a második telep létesüléséről Balatonalmádiban 1963 júniusában adott hírt Zerkovitz, ami Tapfer szerint ma is megvan...”. MOLNÁR (1993) szerint télen gyakori, s csapatai bárhol felbukkanhatnak. Költését nem tapasztaltuk a területen. Fészkelési időben csak Balatonalmádinál, a Megye-hegyi szeméttelpeknél figyeltük meg, ahol 1993. V. 13.-án 2 példányt (Barta–Molnár), 1994. VI. 2-án 8–10 példányt (Barta) láttunk.

Coloeus monedula – Csóka

KEVE–TAPFER (1978) – Tapfer megfigyelése alapján – 1969-ből jelzik előfordulását a Balatonfűzfőtől Balatonakarattyáig húzódó löszfalból, Homonnay 1938-as és 1940-es munkái nyomán pedig többek közt Balatonfűzfőt is téli éjszakázó helyei között említik. MOLNÁR (1993) 1987. XII. 13-án 6 példányt, XII. 26-án 2 példányt figyelt meg Alsóörsnél (Lok). 1993–94-ben mindössze egy esetben észleltük: 1993. V. 13., Balatonalmádi, megye-hegyi szeméttelep, 1 példány (Barta–Molnár).

Pica pica – Szarka

Tapfer szerint „az északi Balaton-parton megtelepedései alkalmával az akácokat, nyárfásokat és füzeseket részesíti előnyben.” (KEVE–TAPFER 1978). Kutatásaink idején szarkával csak a vizsgált terület peremrészein találkoztunk. Adatai:

1993. X. 5.: Balatonalmádi, Megye-hegyi szeméttelep (1 példány), Hársas-völgy D-i pereme (1 példány) (Barta).

1994. III. 12.: Alsóörs, Csiker-forrás (1 példány); Balatonalmádi, Óvártelep (2–3 példány a Balaton-parti fűzfákban lévő fészkek kezdeményeknél) (Barta–Molnár). IV. 15.: Balatonfűzfő, Tobruki-öböl (3 példány); Balatonalmádi–Vörösberény, Alsó-lucernás–Lozsánta (4 példány) (Barta–Molnár).

Garrulus glandarius – Szajkó

Az 5 varjuféle közül a vizsgált területen ez a leggyakoribb faj. Előfordulását már Keve is jelzi Balatonalmádiból: 1957. IX. 13-án 2 példányt figyelt meg nádszélben (KEVE – TAPFER 1978). A Balaton-felvidéken MOLNÁR (1993) szerint „főleg a kissé elvadult keretekkel határos cseresekben fészkel”. 1993–94. évi kutatóútjainkon rendszeresen megfigyeltük. Adatai:

1983. I. 8. - II. 17. között Balatonfűzfőn (Berényi-hegy), téli etetőn 1–3 példány mozgott (Novák). 1985/86 telén Novák állandó jelenlétét figyelte meg téli etetőnél Balatonalmádiban is (4–6 példány).

1993. V. 13.: Litér, Bendola-völgy (1 példány feketefenyvesben) (Barta–Molnár). V. 17.: Litér, Papvásári-szőlő-hegy D-i oldala (2 példány) (Barta). VI. 23.: Balatonalmádi, Romkúti-völgy (1 példány) (Barta). IX. 17.: Balatonkenese, Mámai-csuszamlás (4–5 példány) (Barta–Molnár). X. 5.: Balatonalmádi, Megye-hegy (6–8 példány), Szalmási telep (1 példány), Részvény-erdő (1 példány), Romkúti-völgy (2 példány) (Barta). X. 6.: Balatonalmádi, Megye-hegy (legalább 5–6 példány); Litér, Bendola (2 példány) (Barta).

1994. II. 2.: Balatonalmádi, Vár-hegy (1 példány), Öreg-hegy–Tó-állás–Remete-völgyi rész (8 példány); Szenkirályszabadja, Kő-hegy-völgy (1 példány), Kő-hegy (1 példány), Vödör-völgy (4 példány) (Barta–Molnár). III. 12.: Alsóörs, Köcsi-tó (3 példány), Nagy-kő-orr

(2 példány), Csiker-forrás (1 példány); Balatonalmádi, káptalanfüredi vasútállomás és D-i körzete (minimum 5–7 példány) (Barta–Molnár). IV. 15.: Alsóörs, Csere-hegy (2 példány) (Barta–Molnár). IV. 25.: Szentkirályszabadja, Kő-hegy (1 példány) (Barta). V. 30.: Balatonalmádi, Vár-hegy (2 példány), Cseri-hegy, temető (1 példány); Szentkirályszabadja, Vödör-völgy (1 példány), Alsó-erdő (3 példány, 1 példány Alsó-telek tanyáitól száll be) (Barta). VI. 2.: Alsóörs, Csere-hegy (1 példány), Nagy-kő-orr (1 példány); Felsőörs, Felső-hegy (1 példány) (Barta).

Paridae – Cinegefélék

Parus maior – Széncinege

KEVE–TAPFER (1978) gyakori fajnak jelzik a Balaton-felvidéken (erdőkben, parkokban, kertekben). 1993–94. évi megfigyelési adataink a következők:

1993. V. 13.: Balatonalmádi, Részvény-erdő ÉNy-i pereme (1 példány) (Barta–Molnár). V. 17.: Litér, Papvásári-szőlő-hegy (1 példány); Balatonfűzfő, Papvásári-szőlő-hegy (1 példány) (Barta). IX. 7.: Balatonkenese, Mámái-csuszamlás (3–4 példány) (Barta–Molnár). X. 5.: Balatonalmádi, Megye-hegy (2–3 példány), Hársas-völgy–Részvény-erdő (4–6 példány), Részvény-erdő ÉNy-i pereme (4–5 példány) (Barta). X. 6.: Balatonalmádi, Megye-hegy (minimum 2–3 példány), Hársas-völgy (3–4 példány) (Barta).

10. ábra: A Részvény-erdő ÉNy-i oldalán található artézikut környéke.

Háttérben mészkedvelő tölgyes (1997. november 3.).

(fotó: Barta Zoltán)

1994. II. 2.: Balatonalmádi-Vörösberény, Sátor-hegy zártkertjei (2 példány), Cseri-hegy D-i alja (3–4 példány); Felsőörs, Felső-hegy (10 példány); Szentkirályszabadja, Kő-hegy-völgy (minimum 18–20 példány), Vödör-völgy (4–5 példány) (Barta–Molnár). III. 12.: Balatonalmádi, kemping (1 példány); Alsóörs, Nagy-kő-orr (5 példány), Csere-hegy (5 példány) (Barta–Molnár). IV. 15.: Alsóörs, Köcsi-tó (1 példány), Csere-hegy (17 példány), Nemesség-erdeje (4–5 példány), Jobbágyok-erdeje (2 példány), Nagy-kő-orr (2 példány); Balatonfűzfő, Tobruki-öböl (1 példány) (Barta–Molnár). IV. 25.: Szentkirályszabadja, Kő-hegy-völgy (6 példány), Kő-hegy (5 példány) (Barta). V. 30.: Balatonalmádi, Vár-hegy (2–3 juvenilis), Vörös-gödör (3–4 példány, 2 adult), Cseri-hegy, temető (1 adult); Szentkirályszabadja, Kő-hegy-völgy (3 adult + 2–3 juvenilis példány), Kő-hegy (minimum 5 példány), Alsó-erdő (2 adult példány); Felsőörs, Felső-hegy (2 példány) (Barta). VI. 2.: Alsóörs, Nagy-kő-orr (2 + 1 adult), Csere-hegy (1 + egy család, alig röpködő fiókákkal); Felsőörs, Felső-hegy (minimum 9 példány + 2 x 8–10 juvenilis) (Barta).

Parus caeruleus – Kék cinege

Tapfer rendkívül ritkán észlelte, Balatonalmádiban viszont megfigyelte e fajt (1956. VII., Szabadság-kilátó – szerző megjegyzése: Balatonalmádi, Csere-hegy) (KEVE–TAPFER 1978). Sámuel szerint ugyanakkor 1961. VI. 17–25. közt Káptalanfüreden gyakran bizonyult (KEVE–TAPFER 1978). Terepkutatásaink alkalmával majdnem minden alkalommal találkoztunk a fajjal. Költési időben éppúgy, mint azon kívül. Adatai:

1993. V. 13.: Balatonalmádi, Megye-hegy (1 példány) (Barta). IX. 7.: Balatonkenese, Mámai-csuszamlás (2 példány) (Barta–Molnár). X. 5.: Balatonalmádi, Megye-hegy (2–3 példány), Részvény-erdő (2–3 példány) (Barta). X. 6.: Balatonalmádi, Megye-hegy (minimum 2 példány), Hársas-völgy (2–3 példány) (Barta). X. 7.: Litér, Papvásári-szőlő-hegy (1 példány) (Barta).

1994. II. 2.: Felsőörs, Felső-hegy (3 példány); Balatonalmádi-Vörösberény, Sátor-hegy zártkertjei (1 példány); Szentkirályszabadja, Kő-hegy-völgy (2–3 példány) (Barta–Molnár). III. 12.: Alsóörs, Nagy-kő-orr (1 példány), Csere-hegy (2 példány) (Barta–Molnár). IV. 15.: Alsóörs, Csere-hegy (7 példány), Nemesség-erdeje (1 példány), Jobbágyok-erdeje (2 példány), Nagy-kő-orr (1 példány); Balatonfűzfő, tobruki füzes (1 példány) (Barta–Molnár). IV. 25.: Szentkirályszabadja, Kő-hegy-völgy (3 példány), Kő-hegy (1 példány + egy fészekanyag gyűjtése közben galagonyabokrokra fennakadva elpusztult tojó példány) (Barta) (8. színes kép). V. 30.: Szentkirályszabadja, Kő-hegy-völgy (1 példány), Kő-hegy (2 + minimum 3–4 adult és juvenilis), Alsó-erdő (2 példány) (Barta). VI. 2.: Alsóörs, Nagy-kő-orr (2 példány), Csere-hegy (minimum 4 juvenilis + kirepült család min. 8–10 juvenilissal); Felsőörs, Felső-hegy (12–14 példány, min. 5–6 juvenilis) (Barta).

Parus ater – Fenyvescinege

„Fenyőkön mindenütt előfordul” – írja KEVE–TAPFER (1978). MOLNÁR (1993) 1984. IV. 2-án Alsóörsön, a Cser-oldalban látott 3+2 példányt. Kutatásunk idején a következő esetekben észleltük:

1993. V. 13. Litér-Újtelepnél, a Kis-Nyerges-hegy rekultivált kőbányájában – fiatal feketefenyő gyökerei között – földi lyukban (sziklaüreg?) fészekhelyet kereső párjukat figyeltük meg (Barta–Molnár). Ugyanezen a napon a Nyerges-hegy feketefenyő-telepítésében észleltünk 1 példányt. Kóborló egyedeit 1993 őszén Balatonalmádinál, a Megye-hegy karsztbokorerdeiben és dolomitkopárosain is megfigyeltem: X. 5-én például minimum 6 példányt feketefenyőkkel elegyes karsztbokorerdőben, X. 6-án minimum 3 példányt szórtan álló, ala-

csony cserszömörcebokrokon rovarászva, illetve 1 példányt a Hársas-völgy lomberdejében láttam.

1994. III. 12-én Balatonalmádiban, a káptalanfüredi vasútállomás környékén lévő idős feketefenyőkön rovarászott 1–2 példány (Barta–Molnár). VI. 2-án Alsóörsön, Nagy-kő-orránál egy idős feketefenyő csoportnál még alig röpölős, fürdőző fiókáját figyeltem meg.

Parus palustris – Barátcinege

Sámuel Káptalanfürednél észlelte 1961-ben (KEVE–TAPFER 1978). Kutatásunk idején költésidőben csak két helyen talákoztunk vele: 1994. IV. 15-én Alsóörsnél, a Csere-hegy Ny-i oldalában figyeltük meg 1–1 példányát (Barta–Molnár), majd VI. 2-án Nagy-kő-orránál (minimum 2 adult példány fiatal cseresben) (Barta). Ősztől tavaszig viszont már többfelé előfordult. Adatai:

1993. X. 5.: Balatonalmádi, Új-hegy erdőperemi része (1 példány), Hársas-völgy (1 példány), Részvény-erdő (1 példány) (Barta).

1994. II. 2.: Felsőörs, Felső-hegy (1 példány), Vörösberény zártkerjei a Sátor-hegynél (1 példány), Cseri-hegy D-i alja (1 példány); Szentkirályszabadja, Kő-hegy-völgy (6 példány), Vödör-völgy (2 példány) (Barta–Molnár). III. 12.: Alsóörs, Csere-hegy (2 példány); Balatonalmádi, káptalanfüredi vasútállomás környéke (1 pár) (Barta–Molnár).

Aegithalos caudatus – Őzlapó

„Sámuel szerint 1961-ben Káptalanfürednél is gyakori volt” – írja KEVE–TAPFER (1978). MOLNÁR (1993) Alsóörsnél 1986. III. 15-én (Somlyó, 5 példány), 1987. II. 13-án (Lok, 7 példány), ill. 1992. VIII. 23-án (Csere-hegy, 8 példány) figyelte meg, de találkozott a fajjal Szentkirályszabadjánál is (1989. I. 30., Vödör-völgy, 17 példány). Kutatásunk idején számos terepnapon megfigyeltük. Adatai:

1993. V. 13.: Balatonalmádi, Megye-hegy (minimum 2 példány) (Barta). IX. 7.: Balatonkenese, Mámai-csuszamlás (minimum 5 példány); Királyszentistván, Ugri-hegy (minimum 5 példány) (Barta–Molnár). X. 5.: Balatonalmádi, Megye-hegy (minimum 2 + minimum 6 példány) (Barta). X. 7.: Litér, Papvásári-szőlő-hegy (minimum 1 példány) (Barta).

1994. II. 2.: Felsőörs, Pityorka (1 példány); Szentkirályszabadja, Kő-hegy-völgy (1 + minimum 6 példány); Vödör-völgy (minimum 1–2 példány), Cseri-hegy (minimum 5 példány) (Barta–Molnár). III. 12.: Alsóörs, Jobbágyok-erdeje (2 példány), Csiker-forrás (1 pár + kívülről teljesen kész fészek, melybe a tollbélést hordják), Cser-oldal É-i alja (1 pár); Balatonalmádi, Óvártelep (1 pár, fészekanyagot visznek) (Barta–Molnár). IV. 15.: Balatonfűzfő, Tobruki-öböl (1 pár) (Barta–Molnár). IV. 25.: Szentkirályszabadja, Kő-hegy (1 példány) (Barta). V. 30.: Szentkirályszabadja, Kő-hegy (minimum 20 példány, lassan haladnak Ny-ról K-nek + 5–6 példány K-ről Ny-nak) (Barta). VI. 2.: Felsőörs, Felső-hegy (2–3 példány + csapat, minimum 2–3 példány) (Barta).

Remiz pendulinus – Függőcinege

Káptalanfüredi (1961) előfordulását Sámuel megfigyelése nyomán közli KEVE–TAPFER (1978). Balatonfűzfőn (Tobruknál) MOLNÁR (1993) figyelte meg 1986. VII. 5-én (4+4 példányt). 1992. VIII. 14-én Balatonalmádi–Vörösberény területén (Köves-hegy) Molnár szintén észlelte 1 példányát. Kutatásaink során csak 1994. IV. 15-én figyeltük meg: Balatonalmádi területén a Lucernás D-i oldalán mozgott 1 példány, ill. Balatonfűzfőnél a Tobruki-öbölben is (utóbbi példány fészekanyagot hordott az itt lévő fűzesbe) (Barta–Molnár).

Paradoxornithidae – Papagájcsőrű cinegefélék

Panurus biarmicus – Barkóscinege

A vizsgált területen csak a Balaton-parti nádasokban fordul elő. Költésidőben Balatonfűzfőnél, a Töbrüki-öbölben figyeltük meg 1994. IV. 15-én (minimum 1 példány) (Barta–Molnár). A fiókák kirepülését követően csapatokban járó madarakból 1986. VII. 5–6-án ugyanitt Barta 5 juvenilis példányt gyűrzött, 1988. VII. 30 – VIII. 7. között pedig Novák is több példányt jelölt.

Sittidae – Csuszkafélék

Sitta europaea – Csuszka

„Täpfer Balatonkenesétől Révfülöpig sok helyen észlelte. Káptalanfüreden Sterbetz (1957) és Sámuel (1961) látta.” – írja KEVE–TAPFER (1978). Költésidőben és azon kívül egyaránt megtaláltuk a számára alkalmas élőhelyeken. Adatai:

1992. III. 6.: Balatonfűzfő, Fűzfőgyártelep (1 éneklő hím) (MOLNÁR 1993).

1993. X. 5.: Balatonalmádi, Megye-hegy (minimum 2 példány), Részvény-erdő (3 példány), Rom-kúti-völgy (2 példány) (Barta). X. 6.: Balatonalmádi, Megye-hegy (2 példány) (Barta).

1994. II. 2.: Felsőörs, Felső-hegy (1 példány); Szentkirályszabadja, Kő-hegy-völgy (5 példány), Vödör-völgy D-i része (1 példány) (Barta–Molnár). III. 12.: Alsóörs, Nagy-kő-orr (2 példány), Csere-hegy (3 példány); Felsőörs, Felső-hegy (1 példány) (Barta–Molnár). IV. 15.: Alsóörs, Köcsi-tó (1 példány), Csere-hegy (3 példány), Nemesség-erdeje (2 példány) (Barta–Molnár). V. 30.: Balatonalmádi, Vár-hegy (4–5 példány); Szentkirályszabadja, Kő-hegy-völgy (2–3 példány), Kő-hegy (3 példány), Alsó-erdő (1 példány), Felső-hegy (1 példány) (Barta). VI. 2.: Alsóörs, Nagy-kő-orr (2 példány feketefenyő foltban), Csere-hegy (8–10 példány, adult és minimum 1 juvenilis is); Felsőörs, Felső-hegy (7 példány adult és minimum 1 juvenilis példány) (Barta).

Certhiidae – Fakusz-félék

Certhia brachydactyla – Rövidkarmú fakusz

A hazánkban előforduló fakuszkó faji elkülönítése jelenleg nem megoldott. Az irodalmi adatok alapján a területen megfigyelt egyedeket e fajhoz soroltuk. Adatai:

1993. IX. 7.: Balatonkenese, Mámai-csuszamlás (2 példány szől + 1 példány megfigyelve), Sándor-hegy (1 példány akácosban) (Barta–Molnár).

1994. II. 2.: Felsőörs, Felső-hegy (1 példány); Szentkirályszabadja, Kő-hegy-völgy (1 példány) (Barta–Molnár). III. 12.: Alsóörs, Csere-hegy (1 példány), Cser-oldal (1 példány); Felsőörs, Felső-hegy (1 példány) (Barta–Molnár). IV. 15.: Alsóörs, Csere-hegy (5 példány), Nemesség-erdeje (1 hím példány), Jobbágyok-erdeje (1 példány), Nagy-kő-orr (1 példány) (Barta–Molnár). IV. 25.: Szentkirályszabadja, Kő-hegy (1 példány) (Barta). VI. 2.: Alsóörs, Csere-hegy (1 példány), Nagy-kő-orr (1 + 2 adult etet); Felsőörs, Felső-hegy (1 példány) (Barta).

Troglodytidae – Ökörszemfélék

Troglodytes troglodytes – Ökörszem

Kutatásaink során csak kóborló egyedeit figyeltük meg. Adatai:

1993. X. 5.: Balatonalmádi, Hársas-völgy (1 példány) (Barta).

1994. II. 2.: Szentkirályszabadja, Kő-hegy-völgy (1 példány), Kő-hegy DNy-i pereme (1 példány), Vödör-völgy (2 példány) (Barta–Molnár). III. 12.: Balatonalmádi, Óvártelep–káptalanfüredi vasútállomás közti Balaton-part szakasz nádasai (4 példány) (Barta–Molnár).

Turdidae – Rigófélék

Turdus viscivorus – Léprigó

Néhány évtizeddel ezelőtt hazánkban még csak a Magyar-középhegységben szórványosan költő fajként tartották számon – bár már akkor jelezték, hogy „erősen terjedőben van nyugat felé” (FARKAS 1958). Balaton-felvidéki előfordulásáról KEVE–TAPFER (1978) munkájában még csak szórványos adatok találhatók. MOLNÁR (1993) szerint „mint fészkelő faj 1987 óta kezd gyakorivá válni”. Napjainkra állománya annyira megnőtt, hogy egyedeit az elmúlt két év során minden egyes tereputunk alkalmával megfigyeltük. Adatai:

1983. I. 8–9.: Balatonfűzfő, Berényi-hegy („énekelnek a környéken”) (Novák). 1986. III. 15.: Alsóörs, Cser-oldal (1 példány) (Molnár). VI. 28.: Alsóörs, Alsó-hegy (5 egyedből álló család) (Molnár). 1992. III. 6.: Balatonfűzfő, Fűzfőgyártelep (1 példány) (Molnár). VIII. 23.: Alsóörs, Csere-hegy (1 példány) (Molnár).

1993. V. 13.: Balatonalmádi, Részvény-erdő (1 hím), Megye-hegy (2 hím), Rom-kút körzete (1 hím) (Barta–Molnár). X. 5.: Balatonalmádi, Megye-hegy (4 példány), Részvény-erdő–Hársas-völgy (1 példány), Új-hegy (1 példány), Rom-kúti-völgy pereme (1 példány) (Barta). X. 6.: Balatonalmádi, Megye-hegy (3 átrepülő példány), Rom-kút körzete (15 példány a talajon szedegetve) (Barta). X. 7.: Balatonalmádi, Megye-hegy (2 példány átrepülőben) (Barta).

1994. II. 2.: Balatonalmádi–Vörösberény, Megye-hegy pereme (1 éneklő hím), Vár-hegy (1 éneklő hím); Felsőörs, Pityorka (1 példány); Szentkirályszabadja, Kő-hegy-völgy (4–5 példány), Kő-hegy DNy-i pereme (1 példány), Vörös-gödör (1 éneklő hím), Vödör-völgy (2 éneklő hím + 3 példány) (Barta–Molnár). III. 12.: Alsóörs, Köcsi-tó (1 éneklő hím), Csikerforrás–Cser-oldal (2 éneklő hím) (Barta–Molnár). IV. 15.: Alsóörs, Csere-hegy (2 éneklő hím), Nemesség-erdeje (1 éneklő hím), Jobbágyok-erdeje (1 éneklő hím), Nagy-kő-orr (1 éneklő hím) (Barta–Molnár). IV. 25.: Szentkirályszabadja, Kő-hegy-völgy (1 hím) (Barta). V. 30.: Balatonalmádi, Vár-hegy–Vörös-hegy (5 egyedből álló család); Szentkirályszabadja, Cseri-hegy (3 juvenilis + legalább 2 juvenilis példány), Kő-hegy (2–3 példány DNy-nak száll + minimum 2 juvenilis és 1 adult élelemmel száll utánuk), Vödör-völgy (2x5 példány – családok – száll át a Cseri-hegy felől az Alsó-erdőnek) (Barta). VI. 2.: Alsóörs, Csere-hegy (4 példány, közülük 1 adult + 1 adult hím); Felsőörs, Felső-hegy (1 példány) (Barta).

Turdus pilaris – Fenyőrigó

„Mindenfelé téli vendég” – állapítja meg KEVE–TAPFER (1978). MOLNÁR (1993) szerint is „rendszeres, nagyszámú telelő faj” a Balaton-felvidéken. Kutatásunk idején Szentkirályszabadjánál (Kő-hegy-völgy) figyeltük meg kisebb csapatát 1994. II. 2-án (10 példány) (Barta–Molnár). A korábbi években Molnár 1987. II. 15-én (Bereg-tó, 8 példány) és 1989. I. 3-án (tsz-major, 4 példány) figyelte meg Szentkirályszabadjánál.

Turdus philomelos – Énekes rigó

Tapfer „a Balaton-felvidék nedves talajú erdeiben költ”-ő fajként ismerteti (KEVE–TAPFER 1978). Sámuel 1961. VI. hóban Káptalanfürednél hallotta énekét (KEVE–TAPFER 1978). Novák tavaszi érkezését 1985-ben III. 16-án tapasztalta Balatonalmádiban, Balatonfűzfőn (Fűzfőgyártelep) pedig III. 23-án észlelte először. 1986-ban utóbbi helyen III. 21-én figyelte meg először. 1994-ben ebben az időszakban (III. 12.) már a terület számos pontján megfigyeltük éneklő hímjeit (pl. Alsóörsön a Köcsi-tónál 2–3 hím, Balatonalmádiban a kemping és a káptalanfüredi vasútállomás között 4 hím fordult elő). Költésidőben is gyakran észleltük jelenlétét, főleg éneklő hímjei alapján. Adatai:

1993. V. 17.: Litér, Papvásári-szőlő-hegy (1 hím) (Barta). VI. 30.: Balatonalmádi, Romkúti-völgy (1 hím) (Barta).

1994. IV. 15.: Alsóörs, Köcsi-tó (1 hím) (Barta–Molnár). IV. 25.: Szentkirályszabadja, Kő-hegy-völgy (3 hím), Kő-hegy (2 hím) (Barta). V. 30.: Balatonalmádi, Vár-hegy (1 hím); Szentkirályszabadja, Kő-hegy-völgy (1 példány), Kő-hegy (2 hím + 1 példány), Cseri-hegy (1 hím) (Barta). VI. 2.: Alsóörs, Nagy-Kő-orr (1 hím példány), Csere-hegy (1 adult + 1 adult hím); Felsőörs, Felső-hegy (4 adult hím + 2 példány + 1 juvenilis példány) (Barta).

Őszi vonulására nézve egyetlen adata van: Novák 1985. X. 21-én Balatonfűzfőn (Fűzfőgyártelep) frissen elhullott példányát találta.

Turdus torquatus – Örvös rigó

Egyetlen előfordulását Novák megfigyelése nyomán ismerjük: 1987. IV. 3-án Litérnél látott 1 adult hímét.

Turdus merula – Fekete rigó

KEVE–TAPFER (1978) szerint „a Balaton-felvidéken nem oszlik meg egyenletesen”. Sterbetz Balatonalmádinál (1957), Sámuel pedig Káptalanfürednél (1961) találta meg költésidőben (KEVE–TAPFER 1978). Novák 1983. I. 8. – II. 17. között Balatonfűzfőnél (Berényi-hegy) téli etetőhelyen végzett megfigyeléseit így összegzi: „sok van a környéken, de az etető mellett először figyeltem meg”. (II. 7-én látott 1 tojó példányt – a szerző). Áttelelő egyedeit (2–6 példány) 1985/86 telén Balatonalmádiban is rendszeresen megfigyelte. Tapasztalataink szerint a területen költő 3 rigófaj közül ma ez a leggyakoribb. Mind a belterületek kertes, parkos környezetében, mind a zártkertek gyümölcsöseiben és az erdős területeken általánosan elterjedt. Adatai:

1993. V. 13.: Balatonalmádi, Megye-hegy (1 hím), Romkúti-völgy (2 hím) és É-i pereme (1 hím), Romkút körzete (1 hím); Balatonfűzfő, Kis-Nyerges-hegy (2 hím), Nyerges-hegy (1 példány), Bendola-völgy (1 hím) (Barta–Molnár). V. 17.: Litér, Papvásári-szőlő-hegy (minimum 1 pár + 1 hím); Balatonfűzfő, Papvásári-szőlő-hegy vasútvonal menti része (4 hím) (Barta). IX. 7.: Balatonkenese, Mámai-csuszamlás (1 példány) (Barta–Molnár). X. 5.: Balatonalmádi, Megye-hegy (1 immatur hím + 1 példány), Részvény-erdő–Hársas-völgy (3–4 példány), Új-hegy (1 példány), Romkúti-völgy (1 példány) (Barta). X. 6.: Balatonalmádi, Romkúti-völgy (1 példány) (Barta). X. 7.: Balatonalmádi, Megye-hegy (1 példány); Litér, Papvásári-szőlő-hegy (1 hím + 1 példány) (Barta).

1994. II. 2.: Balatonalmádi–Vörösberény, Sátor-hegy zártkertjei (1 hím); Szentkirályszabadja, Kő-hegy (2 példány) (Barta–Molnár). III. 12.: Alsóörs, Nagy-kő-orr (1 pár), Csere-hegy (5–6 példány); Balatonalmádi belterülete (kempingtől a káptalanfüredi vasútállomásig: 6 hím és 2 tojó) (Barta–Molnár). IV. 15.: Alsóörs, Köcsi-tó (1 pár), Csere-hegy (10 hím), Nemesség-erdeje (2 hím), Jobbágyok-erdeje (1 hím + 1 példány), Nagy-kő-orr (2

hím); Balatonfűzfő, Töbrük (1 pár, a tojó fészekanyagot hord) (Barta–Molnár). IV. 25.: Balatonalmádi, Kő-hegy D-i pereme (1 adultus hím); Szentkirályszabadja, Kő-hegy-völgy (2 hím), Kő-hegy (3 hím) (Barta). V. 30.: Balatonalmádi, Vár-hegy (1 hím), Vörös-hegy (5 hím), Lok-hegy (6 hím); Szentkirályszabadja, Cseri-hegy (4-5 hím + 8-10 példány, közülük minimum 4 juvenilis), Vödör-völgy (kb. 1,5 km-es szakaszán 15 éneklő hím + 2 tojó példány), Alsó-erdő (11 hím), Kő-hegy (12 példány; 7 hím + 1 pár + 3 példány) (Barta). VI. 2.: Alsóörs, Nagy-kő-orr (minimum 3-5 példány, ebből 2 hím), Csere-hegy (4 hím); Felsőörs, Felső-hegy (8 hím + 3 juvenilis + 8-10 példány) (Barta).

Monticola saxatilis – Kövirigó

Egyetlen előfordulási adata MOLNÁR (1993) megfigyelése nyomán ismeretes: 1983. VII. 27-én Liténél, a Mogyorós-hegyen látott 1 hím példányt.

Oenanthe oenanthe – Hantmadár

Tavaszi érkezésére vonatkozóan Novák Balatonalmádinál végzett megfigyelései nyújtanak támpontot: 1985-ben IV. 9-én észlelte először, 1986-ban pedig IV. 4-én (1 adultus hím). Újabb adataink:

1993. V. 13.: Balatonalmádi, Rom-kúttól K-re eső kopárosok (2 adultus hím); Litér, Nyerges-hegy D-i előtere (1 pár) (Barta–Molnár). V. 17.: Litér, Papvásári-szőlő-hegy homokbányája (1 adultus pár, a tojó fészekürege jár); Papkeszi, dakai hodályok (1 adultus hím) (Barta). VI. 23.: Litér, Nyerges-hegy D-i előtere (1 adultus tojó); Balatonalmádi, Rom-kúti-völgy É-i oldali kőbányái (2 adultus hím + 1-2 tojó + minimum 2-3 juvenilis példány) (Barta). VI. 30.: Balatonalmádi, Rom-kút környete (1 adultus hím) (Barta).

11. ábra: A Rom-kúti-völgy É-i oldalán található kőbányákban hantmadarakkal (*Oenanthe oenanthe*) és házi rozsdafarkúakkal (*Phoenicurus ochruros*) találkozhatunk. (fotó: Futó János)

***Saxicola torquata* – Cigány csaláncsúcs**

KEVE–TAPFER (1978) megállapításai szerint „a Balaton-felvidék bokros hegyi rétjeinek jellegzetes madara, de még a vonatból is rendszeresen látható ...”. Novák megfigyelése szerint 1985 tavaszán Balatonalmádiba III. 16-án, Balatonfűzfőre (Fűzfőgyártelep) III. 21-én érkezett meg. 1986-ban Balatonfűzfőn (Fűzfőgyártelep) III. 28-án észlelte először (hím, tojó). 1994-ben ebben az időszakban (III. 12.) már több példányát is megfigyeltük a területen (Balatonalmádi-Óvártelepnél 2 adult hím; Felsőörs, Közép-soknál 1 adult hím) (Barta–Molnár). Adatai:

1991. V. 9.: Alsóörs, Köcsi-tó (1 hím) (Molnár).

1993. V. 17.: Litér, Sikáros (2 pár); Papkeszi, Hosszú-Dakai-dűlő (1 adult hím fészekföltő viselkedéssel) (Barta). IX. 7.: Balatonkenese, Sér-hegy (2 juvenilis); Királyszentistván, Ugri-hegy (1 juvenilis példány) (Barta–Molnár). X. 7.: Litér, Papvásári-szőlő-hegy homokbányája (1 immatur hím), Sikáros (1 adult hím) (Barta).

1994. IV. 15. Balatonalmádi, Lucernás (1–1 adult hím + 1 adult pár – utóbbi tojója halkan énekelget!); Királyszentistván, „Halastó” (1 adult hím); Litér, Sikáros (2 adult hím) (Barta–Molnár). V. 30.: Balatonalmádi, Lok-hegy (1 adult hím a Pinkóczi-csárdától É-ra, zártkertek között parlagon maradt telek kukoricatarlóján); Szentkirályszabadja, Cseri-hegy (1 adult hím zártkertek szőlői között parlagon maradt parcellán), Vödör-völgy (1 adult hím felhagyott szőlőben) (Barta). VI. 2.: Felsőörs, Felső-hegy (1 adult pár erdőirtás újután) (Barta).

***Saxicola rubetra* – Rozsdás csuk (9. színes kép)**

SCHMIDT (1984a) szerint „hazánkban a turjánosok, nedves kaszálók, árokpartok jellemző madara”. Kutatásunk idején 1993. V. 13-án viszont a Kis-Nyerges-hegyen ezzel teljesen ellentétes adottságú élőhelyen, sziklafüves lejtősztyepp társulásban figyeltük meg kisebb populációját (egy kb. 300 x 50 m széles sávban minimum 7 példányt, közülük 4 hím!) (Barta–Molnár). 1993. IX. 7-én Királyszentistvánnál az Ugri-hegyen szintén ilyen társulásban tartózkodott 3 példány, Papkeszinél (Sikárosi-dűlő) pedig napraforgótáblában figyeltünk meg 1 példányt. Molnár 1991. V. 1-én Káptalanfürednél, a Köcsi-tónál is látta (1 adult hím).

***Phoenicurus phoenicurus* – Kerti rozsdafarkú**

Káptalanfüredi előfordulását Sámuel 1961-es megfigyelése alapján jelzi KEVE–TAPFER (1978). A Balaton-felvidéken MOLNÁR (1993) szerint csak az öregebb erdőkben fordul elő és ott is csupán szórványosan. Vonuláskor viszont mindenfelé gyakori-nak tartja. 1988. VIII. 7-én Alsóörs Aranybánya nevű részén figyelt meg egy családot (6 példány). Novák 1988. VII. 30 – VIII. 7. között Balatonfűzfőnél (Töbrük) madárgyűrűzés alkalmából fogott 1 immatur hím.

***Phoenicurus ochruros* – Házi rozsdafarkú**

Tapfer vizsgálata szerint „Balatonalmádi és Balatonfüred közt mindenütt fészkel épületek zugaiban” (KEVE–TAPFER 1978). Tavaszi érkezésére vonatkozóan 4 adatunk van: 1985-ben Balatonfűzfőn (Fűzfőgyártelep) III. 9-én (Tóth J.), Balatonalmádiban III. 26-án (Novák) észlelték először. 1986-ban Balatonalmádiban Novák ismét III. 26-án látta először. Kutatásunk idején 1994-ben Balatonalmádiban (Óvártelepnél) már III. 12-én megfigyeltük. Adatai:

1993. V. 13.: Litér (2 adult hím) (Barta). IX. 4.: Litér, Papvásári-szőlő-hegy homokbányája (3 példány) (Barta–Molnár). X. 5.: Balatonalmádi, Új-hegyi szőlők (1 példány), Megye-

hegy (minimum 7 példány a karsztbokrosokban), Rom-kúti-völgy É-i oldalának kőbányái (minimum 7 példány) (Barta). X. 7.: Balatonalmádi, Megye-hegy (1 példány); Litér, Papvásári-szőlő-hegy homokbányája (3 példány) (Barta).

1994. IV. 15.: Alsóörs, Nagy-kő-orr (1 adult hím és 2 tojó a zártkertekben); Balatonfűzfő, Tobruk (1 adult hím) (Barta–Molnár). IV. 25.: Balatonalmádi, Kő-hegy D-i pereme (1 adult hím a zártkertekben) (Barta). V. 30.: Balatonalmádi, Vörös-hegy zártkertjei (1 adult tojó etet + 1 pár fészekföltő riasztást mutat + 1 adult hím), Lok-hegy (1 adult hím + adult tojó fészekföltő riasztással, zártkertekben)(Barta). VI. 2.: Alsóörs, Nagy-kő-orr (1 adult hím a zártkertekben).

MOLNÁR (1993) esetenkénti áttekintését is tapasztalta, s mint írja „ezek a megfigyelt egyedek mind öreg hímek voltak.” Ilyen áttekintést valószínűsítő adat a következő előfordulás: 1992. XII. 31. Balatonalmádi, Lozsánta (1 adult hím) (Molnár).

Luscinia megarhynchos – Fülemüle

Már KEVE–TAPFER (1978) úgy ír e fajról, hogy „a Balaton-felvidék bokrosainak gyakori fészkelő madara”. Káptalanfüredi előfordulását (1961) Sámuel megfigyelése alapján ismertetik. Tavasz érkezését Novák 1985-ben IV. 9-én észlelte (Balatonfűzfő, Fűzfőgyártelep), 1986-ban pedig IV. 8-án (Balatonalmádi). Megfigyelésünk idején a terület minden részén jellemző és gyakori fajnak találtuk. Adatai:

1993. V. 13.: Balatonalmádi, Részvény-erdő (2 hím), Megye-hegy (4 hím), Rom-kút körzete (1 hím); Litér, Kis-Nyerges-hegy (1 hím), Bendola-völgye (3 hím) (Barta–Molnár). V. 17.: Litér, Papvásári-szőlő-hegy (23 hím); Balatonfűzfő, temető-körzet (3 hím) (Barta). V. 30.: Balatonfűzfő, Kis-Nyerges-hegy (minimum 2–3 hím) (Barta–Molnár). VI. 30.: Litér, Bendola-völgy (1 hím) (Barta).

1994. IV. 15.: Alsóörs, Jobbágyok-erdeje (1 hím); Balatonalmádi, Lucernás (1 hím); Balatonfűzfő, Tobruki-öböl (2 hím); Királyszentistván, „Halastó” (1 hím) (Barta). IV. 25.: Balatonalmádi, Vár-hegy (3 hím), Kő-hegy (minimum 4 hím); Szentkirályszabadja, Kő-hegy-völgy (2 hím), Kő-hegy (6 hím), Vörös-gödör (2 hím) (Barta). V. 30.: Balatonalmádi, Kő-hegy-völgy (1 hím), Vár-hegy (1 hím), Vörös-hegy (2 hím), Remete-völgy (2 hím); Szentkirályszabadja, Kő-hegy (3 hím), Cseri-hegy (4 hím), Alsó-erdő (7 hím), Vödör-völgy D-i része (2 hím) (Barta). VI. 2.: Alsóörs, Nagy-kő-orr (1 hím); Felsőörs, Felső-hegy (1 hím) (Barta).

Erithacus rubecula – Vörösbegy

Tapfer szerint a Balatonalmádi körüli erdőkben gyakori fészkelő (KEVE–TAPFER 1978). Mint KEVE–TAPFER (1978) írja „a Balaton-felvidéken nagyobb számban téli madár ...”. Téli előfordulását Novák is rendszeresen megfigyelte Balatonfűzfőn (Berényi-hegy) 1983. I. 8. – II. 17. között téli etetőhelyen (1–4 példányban). Adatai:

1994. III. 12.: Alsóörs; Köcsi-tó (1 hím), Nagy-kő-orr (3–4 hím), Csere-hegy (4 példány); Balatonalmádi, kemping és káptalanfüredi vasútállomás között (7 hím + 3–4 példány a Balaton-part menti nádas, bokros területeken) (Barta–Molnár). IV. 15.: Alsóörs, Csere-hegy (1 hím), Nemesség-erdeje (1 hím), Jobbágyok-erdeje (1 hím); Balatonfűzfő, Tobruki-öböl (1 hím) (Barta–Molnár). IV. 25.: Szentkirályszabadja, Kő-hegy-völgy (1 hím), Kő-hegy (3 hím), Alsó-erdő (3 hím) (Barta). VI. 2.: Alsóörs, Csere-hegy (4 hím), Nagy-kő-orr (4 hím); Felsőörs, Felső-hegy (9 hím) (Barta).

Sylviidae – Poszátafélék

16 fajuk fordul elő a területen. Közülük a *Locustella*- és *Acrocephalus*-fajok, ill. a *Luscinia melanopogon* előfordulása lényegében a Balaton-part mentére korlátozódik. (10. színes kép).

Locustella naevia – Réti tücsökmadár

Balatonfűzfő-Tobrukban 1986. VII. 5-én végzett madárjelölésem alkalmával 1 példányt fogtam. Novák 1988. VII. 30. – VIII. 7. között ugyanitt 2 példányt gyűrzte meg. 1993. V. 17-én Liténél, Sikáros Ny-i oldalában énekelt 1 hím példány (Barta).

Locustella luscinioides – Nádi tücsökmadár

1986. VII. 6-án Balatonfűzfőnél, a Tobruk alatti részen 3 példányt gyűrztem. 1994. IV. 15-én ugyanitt a Tobruki-öböl csónakkikötőjénél figyeltünk meg egy éneklő hímét (Barta-Molnár).

Luscinia melanopogon – Fülemlésitke

Novák Balatonfűzfőnél (Tobruk) 1988. VII. 30 – VIII. 7. közti madárgyűrzése során 4 példányt fogott.

Acrocephalus arundinaceus – Nádirigó

Sterbetz (1957) és Sámuel (1961) Káptalanfürednél figyelte meg a Balaton-part nádasaiban (KEVE-TAPFER 1978). 1986. VII. 5-én Balatonfűzfőnél (Tobruk) 10 példányt jelöltem (hímet, kotlófoltos tojót és fiatalokat egyaránt). Novák ugyanitt 1988. VII. 30. – VIII. 7. között 24 példányt fogott.

Acrocephalus scirpaceus – Cserregő nádiposzáta

Novák 1988. VII. 30. - VIII. 7. között Balatonfűzfőnél (Tobruk) 192 példányt fogott.

Acrocephalus palustris – Énekes nádiposzáta

1986. VII. 5-6-án Balatonfűzfőnél (Tobruk) 22 példányt jelöltem (hímet, kotlófoltos tojót egyaránt). Novák ugyanitt 1988. VII. 30. – VIII. 7. között 30 példányt fogott.

Acrocephalus schoenobaenus – Foltos nádiposzáta

KEVE-TAPFER (1978) Káptalanfüredről ismerteti előfordulását Sterbetz 1961. VII. 16-i megfigyelése alapján. MOLNÁR (1993) költésidőben a Köcsi-tavon is megtalálta 1988-ig. Balatonfűzfőn, Tobruknál 1986. VII. 5-6-án 30 példányt fogtam belőlük (adult hímet, kotlófoltos tojót és fiatal egyaránt). Novák 1988. VII. 30. – VIII. 7. között ugyanitt 66 példányt jelölt.

Hippolais icterina – Kerti geze

Tapfer 1956-ban és 1958-ban Balatonalmádiban az Öreg-hegyen, ill. Alsóörsön, a Csere-hegy ligetes erdőiben látta (KEVE-TAPFER 1978). Újabb előfordulására csak Novák egyetlen 1985. V. 4-i adata a bizonyíték (Balatonalmádi, tavaszi érkezés).

***Sylvia atricapilla* – Barátposzáta**

Tápfér „Balatonalmádi körül az erdőkben és a belterületeken egyaránt gyakorinak találta, ugyanúgy Sámuel Káptalanfüreden” – írja KEVE–TAPFER (1978). Hazai poszátafajaink közül itt is ez a leggyakoribb. A lakott területek bokros-fás élőhelyeitől a zárt erdőig mindenütt megtaláltuk. Utóbbi helyen jelenlétére főleg éneklő hímjei hívták fel figyelmünket. Tavaszi érkezésére nézve a következő adataink vannak:

1986.: IV. 2. 1 adult hím, IV. 21. 1 adult tojó (Balatonalmádi) (Novák); 1989.: III. 25. 1 adult hím (Alsóörs, Lok) (Molnár); 1994.: IV. 15. 6 adult hím (már általánosan előfordult: Alsóörs, Köcsi-tó 1 hím, Csere-hegy 2 hím, Nemesség-erdeje 2 hím, Jobbágyok-erdeje 1 hím) (Barta–Molnár).

Annak ellenére, hogy vonuló madár, áttelelő (vagy legalábbis azt megpróbáló) egyedeit több alkalommal megfigyelték: 1982.: XII. 5. Balatonfűzfő, Berényi-hegy (1 adult tojó) (Novák); 1983. I. 8. – II. 17. között Balatonfűzfő, Berényi-hegy (téli etetőnél I. 9., 11., 18., II. 13., 15., 17. – 1 adult tojó, I. 21-én 1 adult hím) (Novák). 1985.: II. 5. Balatonalmádi (1 adult tojó) (Novák). A Tóth J. által 1986. III. 1-én Balatonalmádiban megfigyelt adult hím valószínűsíthetően ugyancsak áttelelő példány lehetett. („Téli etetőn jelent meg. Almát csipegetett, az idő nagyon hideg” – írja Tóth.) Adatai:

1993. V. 13.: Balatonalmádi, Részvény-erdő (2 hím), Megye-hegy (2 hím); Balatonfűzfő, Kis-Nyerges-hegy (1 hím); Litér, Kis-Nyerges-hegy (2 hím), Nyerges-hegy (1 hím fekete-fenyvesben) (Barta–Molnár). V. 17.: Litér, Papvásári-szőlő-hegy (5 hím) és a vasútvonal mente D-nek Balatonfűzfőig (7 hím, 1 tojó) (Barta). V. 23.: Balatonalmádi, Rom-kúti-völgy (1 hím). VI. 30.: Balatonalmádi, Megye-hegy (1 hím); Litér, Bendola-patak völgye (2 hím) (Barta). IX. 7.: Balatonkenese, Mámai-csuszamlás (1 példány) (Barta–Molnár).

1994. IV. 25.: Balatonalmádi, Kő-hegy D-i pereme (1 tojó); Szentkirályszabadja, Kő-hegy-völgy (4 hím), Kő-hegy (6 hím) (Barta). V. 30.: Balatonalmádi, Vár-hegy (2 hím), Vörös-hegy (1 hím), Remete-völgy (1 hím), Cseri-hegy (temető, 1 hím); Szentkirályszabadja, Kő-hegy-völgy (3 hím), Kő-hegy (5 hím), Cseri-hegy (3 hím), Alsó-erdő (5 hím), Felső-hegy (1 hím), Vödör-völgy (1 hím) (Barta). VI. 2.: Alsóörs, Nagy-kő-orr (1 hím), Csere-hegy (4 hím, egyikük alig kirepült fiókákat etet); Felsőörs, Felső-hegy (9 példány; 5 hím + 4 juvenilis) (Barta).

***Sylvia nisoria* – Karvalyposzáta**

SCHMIDT (1984b) szerint hazánkban az „árokparti bokrosok, öreg temetők, erdei vágások természetes felújulásai”-nak fészkelő madara. MOLNÁR (1993) a Balaton-felvidéken vízenyős rétek bokrosaiban épp úgy megtalálta, mint a száraz domboldalakon. Sterbetz 1957. VII. 19-én figyelte meg Balatonalmádinál (KEVE–TAPFER 1978). Tavaszi érkezését Novák 1985-ben V. 4-én, 1986-ban IV. 29-én tapasztalta (Balatonalmádi). Adatai:

1984. VII. 9.: Alsóörs, Somlyó (4 együtt mozgó példány) (Molnár). 1990. V. 12.: Felsőörs, Fő-szőlők (1 példány) (Molnár).

1993. V. 13.: Balatonalmádi, Megye-hegy (1 hím); Litér, Bendola-patak völgye (1 hím) (Barta–Molnár). V. 17.: Balatonfűzfő, temető (2 hím); Litér, Papvásári-szőlő-hegy (1 hím) (Barta). V. 30.: Szentkirályszabadja, Vödör-völgy É-i pereme (1 hím) (Barta). A Bakonyi Természettudományi Múzeum gyűjteményében található két, Balatonalmádiból (1986. V. 20.) származó fészke költésére is bizonyíték.

Sylvia borin – Kerti poszáta

Előfordulására csak Tapfer megfigyelése utal: „Csopak és Balatonalmádi között 1955-1972 közti években a sűrű bozótos patak völgyben és az erdőszegélyek bozótosában költött.” (KEVE-TAPFER 1978).

Sylvia communis – Mezei poszáta

A zárt erdők kivételével számos élőhelyen (árokparti bokrosok, sövények, irtások újlata, dolomitkopárok stb.) megtaláltuk. Novák 1986-ban IV. 10-én figyelte meg először Balatonalmádiban. Adatai:

1993. V. 13.: Balatonalmádi, Megye-hegy (1 hím), Rom-kút környete (2 hím); Litér, Kis-Nyerges-hegy (1 hím), Bendola-patak völgye (1 hím) (Barta-Molnár). V. 17.: Balatonfűzfő, vasútvonal mente É-on (3 hím); Litér, Papvásári-szőlő-hegy (8 hím), Papp-tanya környete (2 hím), Sikáros (minimum 5 hím + 1 pár) (Barta). IX. 7.: Balatonkenese, Sándor-hegy (1 példány) (Barta-Molnár).

1994. IV. 15.: Balatonalmádi, Lucernás (1 hím); Királyszentistván, „Halastó” (1 hím) (Barta). VI. 2.: Felsőörs, Felső-hegy É-i pereme (1 hím) (Barta).

Sylvia curruca – Kis poszáta

Tapfer Káptalanfüreden, Balatonalmádiban és Balatonfűzfőn is észlelte belterületi fészkelését (KEVE-TAPFER 1978). Novák Balatonalmádiba történő megérkezését 1985-ben IV. 12-én, 1986-ban IV. 10-én tapasztalta. A Bakonyi Természettudományi Múzeum gerinces gyűjteményében innen származó fészke is megtalálható (Novák, 1986. VI. 15). Előfordulását kutatásunk idején több helyen is megfigyeltük. Adatai:

1993. V. 13.: Balatonalmádi, Megye-hegy (2 hím); Litér, Kis-Nyerges-hegy (1 hím) (Barta-Molnár). V. 17.: Litér, Papvásári-szőlő-hegy (1 hím). VI. 30.: Litér, Nyerges-hegy (feketefenyvesben 1 hím) (Barta). IX. 7.: Balatonkenese, Sándor-hegy (1 hím + 1 példány) (Barta-Molnár).

1994. IV. 15.: Alsóörs, Köcsi-tó (1 hím); Balatonalmádi, Lucernás (2 hím); Királyszentistván, „Halastó” (2 hím); Litér, Sikáros (1 hím) (Barta-Molnár). V. 30.: Balatonalmádi, Lok-hegy (1 hím) (Barta). VI. 2.: Felsőörs, Felső-hegy (1 hím fiatal újlutban) (Barta).

Phylloscopus trochilus – Fitisz füzike

Tavaszi érkezését Balatonalmádinál Novák 1986-ban IV. 15-én észlelte. MOLNÁR (1993) Alsóörsnél (Cser-oldal) 1991-ben IV. 6-án már megfigyelte (1 példány). 1994-ben IV. 15-én már szintén láttuk egyedeit (Alsóörs, Csere-hegy 1 hím, Jobbágyok-erdeje 1 hím) (Barta-Molnár). Kutatásunk idején költésidőben csak kevés helyen találtuk meg. Adatai:

1993. V. 13.: Balatonalmádi, Megye-hegy (2 hím), Részvény-erdő (1 hím); Balatonfűzfő, Kis-Nyerges-hegy (1 hím); Litér, Kis-Nyerges-hegy (1 hím), Nyerges-hegy (1 hím), Bendola-patak völgye (2 hím) (Barta-Molnár). V. 30.: Szentkirályszabadjá, Kő-hegy-völgy (2 hím) (Barta).

Phylloscopus collybita – Csilpcsalp-füzike

Területünkön tavaszi érkezésére nézve Novák megfigyelései irányadóak: 1983-ban III. 30-án (Balatonfűzfő, Fűzfőgyártelep), 1985-ben IV. 2-án (Balatonalmádi), 1986-ban III. 26-án (Balatonalmádi) észlelte először. 1994-ben március közepén (III. 12.) még csak egy he-

lyen (Balatonalmádi, kemping) találkoztunk a fajjal, de IV. 15-én már többfelé észleltük jelenlétét (Tobruk, Csere-hegy stb.). Adatai:

1993. V. 13.: Balatonalmádi, Megye-hegy (2 hím); Balatonfűzfő, Kis-Nyerges-hegy (1 példány) (Barta–Molnár). V. 17.: Litér, Papvásári-szőlő-hegy (4 hím) (Barta). X. 5.: Balatonalmádi, Megye-hegy (3 példány) (Barta). X. 6.: Balatonalmádi, Részvény-erdő (2 példány); Litér, Kis-Nyerges-hegy (1 példány) (Barta). X. 7.: Litér, Sikáros (2 példány) (Barta).

1994. IV. 15.: Alsóörs, Csere-hegy (1 példány); Balatonalmádi, Lucernás (1 példány); Balatonfűzfő, Tobruki-öböl (1 példány) (Barta–Molnár). IV. 25.: Szentkirályszabadja, Kő-hegy-völgy (1 hím), Kő-hegy (5 hím) (Barta). V. 30.: Balatonalmádi, Vár-hegy (1 hím); Szentkirályszabadja, Kő-hegy (3 hím), Alsó-erdő (1 hím), Felső-hegy (1 hím) (Barta). VI. 2.: Alsóörs, Csere-hegy (1 hím); Felsőörs, Felső-hegy (4 hím) (Barta).

Phylloscopus sibilatrix – Sisegő füziké

Tavaszi érkezése kedvező időjárás esetén április közepére esik, de DÉNES (1984) szerint nemritkán csak április végén jönnek meg. Kutatásunk idején 1994. IV. 15-én még nem találkoztunk a fajjal, viszont IV. 25-én már 5 helyen is hallottuk éneklő hímjeit, s V. 30-án is megfigyeltük 6 hímjét. Adatai:

1993. IX. 7.: Balatonkenese, Sándor-hegy (2 példány) (Barta–Molnár).

1994. III. 15.: Alsóörs, Nagy-kő-orr (1 hím) (Barta). IV. 25.: Szentkirályszabadja, Kő-hegy-völgy (6 hím), Kő-hegy (1 hím) (Barta). V. 30.: Szentkirályszabadja, Kő-hegy-völgy (2 hím), Alsó-erdő (1 hím) (Barta). VI. 2.: Alsóörs, Csere-hegy (1 hím) (Barta).

Regulidae – Királykafélék

Regulus regulus – Sárgafejű királyka

Ősztől tavaszig fordul elő az eddigi kutatások szerint. Adatai:

1988. II. 14.: Alsóörs, Somlyó (2 példány) (Molnár). 1989. I. 30.: Szentkirályszabadja, Kő-hegy (1 példány); Vödör-völgy (3 példány) (Molnár). 1990. X. 22.: Alsóörs, Somlyó (8 példány) (Molnár). 1992. IX. 6.: Alsóörs, Lok (1 példány énekelt) (Molnár).

1993. X. 5.: Balatonalmádi, Megye-hegy (minimum 2 példány) (Barta).

1994. II. 2.: Szentkirályszabadja, Vödör-völgy (minimum 1 példány), Kő-hegy Ny-i pereme (5 példány csapatban vonul) (Barta–Molnár). III. 12.: Alsóörs, Jobbágyok-erdeje (2 példány) (Barta–Molnár).

Muscicapidae – Légykapó-félék

Muscicapa striata – Szürke légykapó

Káptalanfüredi előfordulása Sterbetz (1957) és Sámuel (1961) révén vált ismertté, míg Balatonalmádiban – a Csere-hegyi kilátónál – Tapfer figyelte meg költésidőben (KEVE–TAPFER 1978). Tavaszi érkezésére vonatkozóan három adatunk van: Novák 1985-ben Balatonfűzfőn (Fűzfőgyártelep) V. 14-én, 1986-ban Balatonalmádiban V. 6-án észlelte először, Molnár pedig 1990-ben Alsóörsön V. 12-én figyelte meg (Gál-rét, 1 példány) (MOLNÁR 1993). Adatai:

1993. VI. 30.: Litér, Nyerges-hegy (leégett feketefenyves szélén 1 adult példány) (Barta). IX. 7.: Balatonkenese, Partfő (1 példány) (Barta–Molnár).

1994. V. 30.: Balatonalmádi, Lok-hegy (1 adult) (Barta). VI. 2.: Alsóörs, Nagy-kő-orr (1 + 2 egymást üldöző példány); Felsőörs, Felső-hegy (2 példány szől) (Barta).

Ficedula albicollis – Örvös légykapó

TÖRÖK (1984) szerint Magyarországra április második felében érkezik vissza. 1994. IV. 15-én a Csere-hegyen (Alsóörs) már 8 hímét figyeltünk meg (Jobbág yok-erdeje 5, Nagy-kő-orr 3 példány) (Barta–Molnár). Adatai:

1994. VI. 2.: Alsóörs, Csere-hegy (1 pár); Felsőörs, Felső-hegy (2 hím + 1 tojó + 1 tojó etet) (Barta).

Prunellidae – Szürkebegyfélék

Prunella modularis – Erdei szürkebegy

Novák 1983. I. 8 – II. 17. között Balatonfűzfőn (Berényi-hegy) téli etetőnél figyelte meg (II. 8. 1 példány, majd ezt követően II. 10., 13., 15., 17-én látott még 1-1 példányt, feltehetően ugyanazt!). Őszi vonulása alkalmával 1993. X. 6-án Balatonalmádinál, a Megye-hegy fölött 3–4 példány szállt át egyesével K-ről Ny-nak, miközben jellegzetes „cip”-pogásukat hallatták (Barta). X. 7-én Litéren, Sikárosnál is minimum 2-3 példány szőlt (Barta). Tavasszal Alsóörsön, a Csiker-forrásnál figyeltük meg (1994. III. 12. 1 példány), ill. ugyanczen a napon Balatonalmádiban az Óvártelepnél nádas-csipkebokros Balaton-parton is láttuk 1 példányát (Barta – Molnár).

Motacillidae – Billegetőfélék

Anthus pratensis – Réti pityer

MOLNÁR (1993) 1986. VIII. 23-án Alsóörsön, Felső-málnál figyelte meg (1 példány), Barta pedig 1993. X. 6-án Balatonalmádinál, a Megye-hegyen látta (10 példány K-ről Ny-nak szállt).

Anthus campestris – Parlagi pityer

MOLNÁR (1993) 1984. VIII. 24-én Alsóörs, Cser-oldalnál figyelt meg 2 példányt. Kutatásunk idején a vizsgált terület viszonylag érintetlenül maradt sziklafüves lejtősztyepp társulásainak egyik tipikus faja volt (a Lullula arborea-val együtt!). Adatai:

1993. V. 13.: Balatonalmádi, Részvény-erdő ÉNy-i pereme (1 példány riaszt), Hársas-völgy Ny-i oldalának kopárosa (1 példány riaszt), Megye-hegy csúcsrésze (1 pár, erősen riasztanak), Megye-hegy É-i oldala (murvabányai kopárosok, 1 példány); Litér. Kis-Nyerges-hegy (1 pár, bokorra kiülve riasztanak), Nyerges-hegy csúcsrésze (1 hím) (Barta–Molnár). V. 17.: Papkeszi, Hajcsár-út (1 példány Ny-ról K-nek röpül kb. 1 km-t, majd a dakai hodályoknál leszáll) (Barta). VI. 23.: Litér, Nyerges-hegy D-i oldala (1 példány) (Barta). VI. 30.: Balatonalmádi, Részvény-erdő ÉNy-i kopárosai (1 példány) (Barta). IX. 7.: Királyszentistván, Ugri-hegy (minimum 4 példány, adult és juvenilis: valószínűleg család) (Barta–Molnár). X. 6.: Balatonalmádi, Megye-hegy (1 példány) (Barta).

Anthus trivialis – Erdei pityer

„Tapfer szerint erdőszéleken, erdei utak mentén, tisztásokon mindenfelé fészkel a Balaton-felvidék északi részén.” (KEVE–TAPFER 1978). Tavaszi érkezését Novák 1986-ban IV. 10-én figyelte meg Balatonalmádiban. 1993. X. 6-7-én több – vonulásban lévő – példányát észleltük pl. Balatonalmádinál és Litérnél (Barta–Molnár). Adatai:

1993. V. 13.: Litér, Nyerges-hegy (1 hím feketeftenyvesben) (Barta–Molnár). V. 17.: Balatonfűzfő, Papvásári-szőlő-hegy DNy-i pereme (1 hím) (Barta). VI. 30.: Litér, Nyerges-hegy (1 hím) (Barta). IX. 7.: Litér, Sikáros (8 példány); Királyszentistván, Ugri-hegy (1 példány) (Barta–Molnár). X. 6.: Litér, Nyerges-hegy (1 példány) (Barta). X. 7.: Királyszentistván, „Halastó” (2 példány) (Barta).

1994. V. 30.: Szentkirályszabadja, Kő-hegy Ny-i pereme (1 hím), Alsó-erdő ligetesei (1 hím) (Barta).

Motacilla alba – Barázdabillegető

Balaton-felvidéki előfordulásáról Tapfer véleménye, hogy „a faluszéli kőkerítések réseiben, romokban szeret fészkelni” (KEVE–TAPFER 1978). Egyike a vonulásból legkorábban visszaérkező madaraknak. Ezt Novák több – Balatonalmádiban és körzetében végzett – megfigyelése is bizonyítja: 1983-ban III. 10-én (Balatonalmádi), III. 11-én (Balatonfűzfő), 1985-ben II. 27-én (Balatonalmádi; hóesés, fagy!), 1986-ban III. 11-én (Balatonalmádi), 1987-ben II. 27-én (Balatonalmádi) figyelte meg először. 1994-ben III. 12-én már több helyen is láttuk 1–1 példányát, így Alsóörsnél (Köcsi-tó, 1 példány; Cseri-hegyi kilátó, 1 átrepülő példány) és Balatonalmádinál (kemping, 1 példány) (Barta–Molnár). Költésidőben minden terepnapon találkoztunk a területen a fajjal. Adatai:

1993. V. 13.: Balatonalmádi, Megye-hegy (szeméttelep, 1 példány) (Barta–Molnár). V. 17.: Litér, Sikáros (1 példány élelemmel száll D-ről É-nak), Papvásári-szőlő-hegy (homokbánya, 1 hím; Vat-tanya romja, 1 példány) (Barta). VI. 23.: Balatonalmádi, Rom-kúti-völgy É-i kőbányái (1 adult példány) (Barta). IX. 7.: Királyszentistván, „Halastó” (minimum 13 példány; 1 juvenilis); Papkeszi, Daka (1 példány) (Barta–Molnár). X. 6.: Balatonalmádi, Megye-hegy (szeméttelep, 1 adult), Rom-kúti-völgy É-i kőbányái (3 példány) (Barta). X. 7.: Litér, Sikáros (1 vagy 2 É-ről D-nek átrepülő egyed); Királyszentistván, „Halastó” (7 példány) (Barta).

1994. IV. 15.: Királyszentistván, „Halastó” (5–6 példány) (Barta–Molnár). V. 30.: Szentkirályszabadja, Alsó-erdő Ny-i oldala (murvagödörnél 1 adult + minimum 3 juvenilis) (Barta). VI. 2.: Balatonalmádi, Megye-hegy (szeméttelep, minimum 1 adult) (Barta).

Motacilla cinerea – Hegyi billegető

Egyetlen adata MOLNÁR-tól (1993) származik, aki 1985. X. 13-án Alsóörsnél (Lok) figyelte meg 1 példányát.

Motacilla flava – Sárga billegető

MOLNÁR (1993) tapasztalatai szerint a Balaton-felvidéken „az állandó, vizes réteken, tavak mentén költ (Kornyit-tó, Külső-tó, Sásdi-rétek stb.), máshol elég gyakori átvonuló”. Adatai:

Novák 1988. VII. 30. – VIII. 7. között Balatonfűzfő, Tobruknál több fiatal példányát is jellemezte.

1993. V. 17.: Litér, Papvásári-szőlő-hegy D-i pereme (1 adult hím földút mentén), Sikáros (a Papvásári-szőlő-hegytől a Sédig húzódó csatorna mentén 7 pár + a terület ÉNy-i ré-

szén minimum 2-3 pár; fészekféltő riasztások, revírjelzések, egy tojó fészekanyagot visz); Papkeszi, Hosszú-Dakai-dűlő (1 pár szántón) (Barta).

1994. IV. 15.: Balatonalmádi, Lucernás (1 pár); Litér, Sikáros (11 hím + 1 tojó példány); Királyszentistván, „Halastó” (2 hím példány) (Barta–Molnár).

(Megjegyzés: Az 1993. V. 17-én Sikárosnál megfigyelt 7 hím valószínűleg több alfajba tartozott! Közülük a tipikus *Motacilla flava* fejmintázatot – szürke fej, fehér szemsáv – 5 hím mutatta. Egy további hímnél a szemsáv teljesen hiányzott, s feje a szem vonalától fölfelé egyszínű fekete volt, míg egy hím esetében a fej színe megegyezett a hát zöldes színével és a madár vastag, fehér szemsávot viselt.)

Bombycillidae – Csonthollú-félék

Bombycilla garrulus – Csonthollú

1932/33-as inváziója alkalmából többek között Balatonalmádiban, Balatonfűzfőn és Vörösberényben is megfigyelték (KEVE–TAPFER 1978). Újabb előfordulásai során MOLNÁR (1993) két alkalommal látta a területen: 1988. XII. 3. Alsóörs, Lok (44 példány), ill. 1992. I. 22. Balatonalmádi–Balatonfűzfő, Részvény-erdő (30 példány).

Laniidae – Gébicsfélék

Lanius minor – Kis őrgébics

KEVE–TAPFER (1978) még számos Balaton-felvidéki előfordulását ismerteti, s innen tudjuk, hogy korábban Káptalanfüreden is megfigyelték (Sterbetz 1957). Napjainkra gyakorlatilag teljesen eltűnt a Bakony területéről.

Lanius collurio – Töviszúró gébics

Az előbbi fajtól eltérően ma is az általánosan elterjedt, gyakori fajok közé sorolható. Egyedül a zárt erdőségekből és a sűrűn lakott településekről hiányzik. Káptalanfüredi előfordulása Sterbetz révén (1957), Balatonalmádiban való fészkelése pedig Tapfer kutatásai alapján már korábban ismertté vált (KEVE–TAPFER 1978). Fészkelésére vonatkozó újabb adataink 1986-ból és 1994-ből valók. (Novák 1986. VI. 22-én, VI. 25-én és VII. 2-án találta meg egy-egy fészket Balatonalmádiban, Barta pedig 1994. V. 30-án Szentkirályszabadján, a Vödör-völgyben figyelte meg költését). Vonulására nézve Novák, Molnár és Barta adatai nyújtanak támpontot. Novák 1983-ban IV. 7-én figyelte meg először (Balatonfűzfő, Fűzőgyártelep, 1 adult hím). 1985-ben első példányait IV. 29-én (Vilonya, 1 adult hím), V. 1-én (Balatonalmádi, 1 adult hím), ill. V. 10-én (Balatonalmádi, 1 adult tojó) észlelte. MOLNÁR (1993) 1985-ben V. 6-án figyelte meg Liténél (Bendola, 1 adult hím). 1993. V. 13-án már többfelé láttuk: Balatonalmádiban a Megye-hegyen (1 pár + 1 adult hím) és Rom-kút körzetében (1 adult hím); Litéren a Kis-Nyerges-hegyen (1 adult hím), ill. a Bendola-patak völgyében (2 adult hím) (Barta–Molnár). További adatai:

1989. VII. 4.: Szentkirályszabadja, Vödör-völgy (4 juvenilis példány) (Molnár).

1993. V. 17.: Balatonfűzfő, Papvásári-szőlő-hegy D-i oldala, ill. a vasút mente (5 hím + 3 pár + 1 példány); Litér, Sikáros (minimum 5 hím + 1 pár) (Barta). VI. 23.: Litér, Nyerges-hegy (1 tojó) (Barta). VI. 30: Balatonalmádi, Rom-kút körzete (1 pár) (Barta). IX. 7.: Ba-

latonkenese, Sándor-hegy (3 juvenilis), Sér-hegy (2 juvenilis) (Barta–Molnár). X. 5.: Balatonalmádi, Megye-hegy (1 juvenilis) (Barta).

1994. V. 30.: Balatonalmádi, Vár-hegy D-i pereme (1 hím), Vörös-hegy (3 hím – zártkertek között), Lok-hegy (1 hím tv-antennán a Pinkóczi-csárdánál), Remete-völgy (1 hím); Szentkirályszabadja, Kő-hegy Ny-i pereme (1 hím), Vödör-völgy É-i pereme (4 adult hím), Alsó-erdő É-i pereme (1 hím etet), Alsó-erdő DK-i borókásai (1 hím), Vödör-völgy D-i alja (2 hím), Vödör-völgy (1 hím, 1 tojó, 1 pár és fészük) (Barta). VI. 2.: Felsőörs, Felső-hegy DNY-i pereme (1 hím erdőszélben) (Barta).

Sturnidae – Seregélyfélék

Sturnus vulgaris – Seregély

A vizsgált területen a leggyakoribb fajok közé tartozik. „Az egész Balaton-felvidék igen kedvez a seregély költésének.” – írja KEVE–TAPFER (1978). Egyike a vonulásból legkorábban visszaérkező fajoknak. 1994. III. 12-én már többfelé megfigyeltük szórványosan előforduló egyedeit. Adatai:

1993. V. 13.: Balatonalmádi, Rom-kút környete (kb. 50 példány) (Barta–Molnár). X. 6.: Balatonalmádi, Rom-kúti-völgy (kb. 200–250 példány) (Barta). X. 7.: Litér, Papvásáriszőlő-hegy (80–100 példány É-ről D-nek száll) (Barta).

1994. III. 12.: Alsóörs, Cser-oldal (2 példány); Balatonalmádi, kemping (1 hím) (Barta–Molnár). IV. 15.: Alsóörs, Köcsi-tó (kb. 20 példány), Csere-hegy (minimum 10–15 példány, egy példány odúból jön ki), Nemesség-erdeje (1 pár, odúból szállnak ki); Balatonfűzfő, Töbriki-öböl (több példány) (Barta–Molnár). IV. 25.: Szentkirályszabadja, Kő-hegy-völgy (10–12 példány) (Barta). V. 30.: Balatonalmádi, Vár-hegy É-i alja (kb. 50 példány rét-szélben), Vörös-hegy (1 pár fa villanypóznában lévő odúba jár etetni + min. 3–400 fős csapat jár az éró cseresznyére); Szentkirályszabadja, Vödör-völgy (kb. 500 példány kukorica-vetésben) (Barta). VI. 2.: Alsóörs, Nagy-kő-orr (több példány odúba jár; 1 pár például 1 m alacsonyan lévő odúban fészkel) (Barta).

Passeridae – Verébfélék

Passer domesticus – Házi veréb

Adatai:

1994. III. 12.: Alsóörs, Cser-oldal ÉNy-i pereme (kb. 100 példány *Passer montanus*-okkal vegyesen); Balatonalmádi, kemping (3 példány) (Barta–Molnár). V. 30.: Balatonalmádi, Vörös-hegy (2 pár + 3 hím + 1 tojó; zártkertek), Lok-hegy (minimum 1 pár); Szentkirályszabadja, Cseri-hegy (1 adult hím), Vödör-völgy É-i pereme (1 adult hím felhagyott vadászháznál) (Barta).

Passer montanus – Mezei veréb

Adatai:

1993. V. 13.: Balatonalmádi, Megye-hegy (2–3 példány ligetes erdőszélben + 2–3 példány a murvabányában); Litér (több példány) (Barta–Molnár). V. 17.: Litér, Papvásáriszőlő-hegy (minimum 2 pár, homokbányában; 2 példány Vat-tanya romjánál) (Barta). VI.

23.: Balatonalmádi, Rom-kúti-völgy É-i oldalának kőbányai (7–9 példány) (Barta). X. 7.: Litér, Papvásári-szőlő-hegy (3–4 példány homokbányában) (Barta).

1994. II. 2.: Balatonalmádi–Vörösberény, Sátor-hegy zártkertjei (minimum 1–2 példány); Szentkirályszabadja, Vödör-völgy (1–2 példány) (Barta–Molnár). III. 12.: Alsóörs, Cser-oldal ÉNy-i pereme (kb. 100 példány *Passer domesticus*-okkal vegyesen); Balatonalmádi, kemping (1 példány), káptalanfüredi vasútállomás (3 példány) (Barta–Molnár). IV. 15.: Alsóörs, Köcsi-tó (2 példány), Csere-hegy (1 példány), Nagy-kő-orr (1 példány, zártkertek); Királyszentistván, „Halastó” (6 példány) (Barta–Molnár). IV. 25.: Balatonalmádi, Kő-hegy D-i pereme (1 példány) (Barta). V. 30.: Balatonalmádi, Vörös-hegy (3 + 1 pár, zártkertek), Lok-hegy (18–20 példány, zártkertek); Szentkirályszabadja, Cseri-hegy (5 példány a kilátó épületénél), Alsó-erdő Ny-i oldala (4–5 példány felhagyott murvagödörnél, 1 pár ligetes erdőperemen lévő romos kútban fészkel, etetnek, 5–6 példány az erdő DK-i oldalának nyitottabb részén). VI. 20.: Alsóörs, Csere-hegy (15–20 példány erősen megbontott cseresben) (Barta).

Fringillidae – Pintyfélék

Coccothraustes coccothraustes – Meggyvágó

Balatonfűzfői előfordulása Máry 1938. I. 10-i gyűjtése nyomán ismert (KEVE–TAPFER 1978). Novák 1983. I. 8. – II. 17. között téli etetőn pl. csak egy alkalommal figyelte meg (Balatonfűzfő, Berényi-hegy, II. 15-én 1 példány). Adatai:

1987. VIII. 21.: Felsőörs, Asztaghely (4 példány) (MOLNÁR 1993).

1993. V. 17.: Litér, Papvásári-szőlő-hegy (1 példány DNY-ról ÉK-nek száll) (Barta).

1994. II. 2.: Balatonalmádi–Vörösberény, Sátor-hegy (1 példány) (Barta–Molnár). IV. 15.: Alsóörs, Csere-hegy (7 példány) (Barta–Molnár). IV. 25.: Szentkirályszabadja, Kő-hegy (1 példány) (Barta). V. 30.: Szentkirályszabadja, Kő-hegy (1 példány + 2 adult K-ről Ny-nak száll), Vödör-völgy (2 adult D-ről É-nak, 1 példány Ny-ról K-nek húz át) (Barta). VI. 2.: Alsóörs, Nagy-kő-orr (1 adult) (Barta).

Carduelis chloris – Zöldike

Tapfer fészkelve találta Balatonalmádiban (KEVE–TAPFER 1978). Adatai:

Novák 1983. I. 8. – II. 17. között Balatonfűzfőn (Berényi-hegy) téli etetőn figyelte meg: I. 8. – II. 8. között általában 1–7 példány volt látható, II. 10-re 25–30 példányra, II. 15-re 40–50 példányra nőtt a számuk.

1993. V. 13.: Balatonalmádi, Megye-hegy (4–5 hím + 2 pár); Litér, Kis-Nyerges-hegy (1 pár), Nyerges-hegy (1 hím + 1 példány feketefenyvesben) (Barta–Molnár). V. 17.: Litér, Papvásári-szőlő-hegy (5 példány D-ről É-nak száll + 1 adult hím); Balatonfűzfő, temető-rész (1 adult hím) (Barta). VI. 30.: Balatonalmádi, Rom-kút körzete (1 család + 1 adult hím) (Barta). X. 5.: Balatonalmádi, Megye-hegy (1 példány), Rom-kúti-völgy (1 példány) (Barta). X. 6.: Balatonalmádi, Rom-kúti-völgy (1 példány) (Barta). X. 7.: Litér, Sikáros (4 példány), Papvásári-szőlő-hegy (1 példány homokbányában) (Barta).

1994. II. 2.: Felsőörs, Pityorka (50 példány); Szentkirályszabadja, Kő-hegy-völgy (3 példány), Vödör-völgy (6–8 példány), Cseri-hegy (kb. 10 példány) (Barta–Molnár). III. 12.: Alsóörs, Cser-oldal pereme (minimum 11 példány + 2 hím és 1 tojó); Balatonalmádi, kemping (2 + 1 hím), káptalanfüredi vasútállomás (1 adult hím) (Barta–Molnár). IV. 15.: Alsóörs, Nagy-kő-orr (1 pár); Balatonfűzfő, Tobruk (1 adult hím); Litér, Sikáros (2 adult hím)

(Barta-Molnár). IV. 25.: Szentkirályszabadja, Kő-hegy-völgy (1 hím) (Barta). V. 30.: Balatonalmádi, Vár-hegy (4–5 példány), Vörös-hegy (10 adult hím egy csapatban(!), egy száraz fa csúcsában), Lok-hegy (1 adult hím + 1 pár), Cseri-hegyi temető (2 adult hím); Szentkirályszabadja, Cseri-hegy (2 hím), Kő-hegy É-i és Ny-i pereme (1–1 hím), Vödör-völgy É-i pereme (3 adult tojó és 1 adult hím), Alsó-erdő É-i pereme (1 hím), Alsó-erdő murvagödre (2 hím), Alsó-erdő DK-i borókásai (3 példány, 2 adult hím) (Barta). VI. 2.: Balatonalmádi, Megye-hegy (1 adult pár a szeméttelenél); Felsőörs, Felső-hegy (1 hím erdőszélben) (Barta).

Carduelis carduelis – Tengelic

„Az egész Balaton-felvidéken minden terepen megtalálható...” – írja KEVE–TAPFER (1978). Adatai:

1988. XII. 18.: Alsóörs, Somlyó (kb. 200 példány) (MOLNÁR 1993).

1993. V. 13.: Litér, Bendola-völgy (1 pár) (Barta-Molnár). V. 17.: Litér, Sikáros (1 pár) (Barta). VI. 23.: Litér, Nyerges-hegy (min. 11-12 példány; közülük min. 5 adult és 1 juvenilis) (Barta). IX. 7.: Litér, Papvásári-szőlő-hegy (2-4 példány); Papkeszi, Daka (6 példány) (Barta-Molnár). X. 6.: Szentkirályszabadja, Rom-kúti-völgy (minimum 1–2 példány) (Barta). X. 7.: Balatonalmádi, Megye-hegy (1 példány); Litér, Sikáros (5 példány) (Barta).

1994. II. 2.: Balatonalmádi, Vödör-völgy D-i része (30 példány); Szentkirályszabadja, Kő-hegy-völgy (1 példány), Vödör-völgy (5-6 példány), Cseri-hegy (4-5 példány) (Barta-Molnár). III. 12.: Alsóörs Csere-hegy pereme (1–2 példány); Balatonalmádi, kemping és káptalanfürdő vasútállomás között (2 + 1 hím) (Barta-Molnár). IV. 15.: Balatonfűzfő, Tobruk (2 példány); Királyszentistván, „Halastó” (2 példány) (Barta-Molnár). V. 30.: Balatonalmádi, Vörös-hegy D-i alja (7 példány, család), Lok-hegy (1 + 1 hím); Szentkirályszabadja, Cseri-hegy (1 juvenilis), Kő-hegy Ny-i pereme (1 hím), Vödör-völgy É-i pereme (2 adult) (Barta). VI. 2.: Balatonalmádi, Megye-hegy (1 pár) (Barta).

Carduelis spinus – Csíz

„Tapfer még 1958 áprilisában is találkozott csízzel Balatonfűzfőnél” – írja KEVE–TAPFER (1978). MOLNÁR (1993) 1990. X. 27-én Alsóörsnél (Lok) figyelte meg 22 példányból álló csapatát. 1993 őszén szórványosan és kisebb-nagyobb csapatokban is mutatkozott a kutatott területen. Adatai:

1993. IX. 7.: Balatonkenese, Mámái-csuszamlás (minimum 2–3 példány) (Barta-Molnár). X. 5.: Balatonalmádi, Megye-hegy (8–10 példány Ny-ról K-nek száll + szórványosan egyesével is), Részvény-erdő (2 példány), Rom-kúti-völgy (2 példány) (Barta). X. 6.: Balatonalmádi, Megye-hegy (egyesével átrepülő példányok, minimum 2–3); Litér, Rom-kút körzete (1 példány 18 *Fringilla coelebs* társaságában), Nyerges-hegy (1 példány); Szentkirályszabadja, Rom-kút (minimum 3–4 példány) (Barta). X. 7.: Balatonalmádi, Megye-hegy (3 példány Ny-nak húz); Királyszentistván, „Halastó” (15 példány É-ről D-nek húz) (Barta).

Carduelis cannabina – Kenderike

„Keve és Tapfer a kenderikét a Balaton-felvidék bokros-borókás arid területeinek jellegzetes madarának tartják ...” (KEVE–TAPFER 1978). Adatai:

1993. V. 13.: Balatonalmádi, Megye-hegy (1 pár + 1 példány); Szentkirályszabadja, Rom-kút (kb. 10 példány); Litér, Kis-Nyerges-hegy (2 pár), Nyerges-hegy (1 pár + 5 példány) (Barta-Molnár). V. 17.: Balatonfűzfő, temető-körzet (3 példány, 1 hím); Litér, Papvásári-

szőlő-hegy (1 pár homokbányában), Sikáros (1 pár) (Barta). VI. 23.: Litér, Nyerges-hegy (1 pár) (Barta). VI. 30.: Litér, Nyerges-hegy (minimum 1 hím) (Barta) IX. 7.: Litér, Papvásári-szőlő-hegy (kb. 10 példány homokbányában) (Barta–Molnár). X. 5.: Balatonalmádi, Megye-hegy (minimum 4–6 példány) (Barta). X. 7.: Királyszentistván, „Halastó” (2 példány); Litér, Papvásári-szőlő-hegy (1 hím + 2 tojó homokbányában) (Barta).

1994. II. 2.: Balatonalmádi–Vörösberény, Sátor-hegy (1 példány); Szentkirályszabadja, Kő-hegy-völgy (30 példány), Vödör-völgy (minimum 50 példány), Cseri-hegy (kb. 10 példány) (Barta–Molnár). III. 12.: Alsóörs, Cser-oldal (2 hím + 1 példány) (Barta–Molnár). IV. 15.: Alsóörs, Nagy-kő-orr zártkerjei (1 pár); Királyszentistván, „Halastó” (1 pár + 1 + 3 x 2 példány) (Barta–Molnár). V. 30.: Szentkirályszabadja, Vödör-völgy É-i pereme (1 pár), Kő-hegy Ny-i pereme (1 hím) (Barta). VI. 2.: Felsőörs, Felső-hegy (1 átrepülő) (Barta).

Carduelis flammea – Zsezse

MOLNÁR (1993) 1991. XII. 1-én figyelte meg Alsóörsnél (Lok) 30–40 példányból álló csapatát.

Serinus serinus – Csicsörke

Balatonalmádiból Tápfer révén már az 1950-es évekből ismerjük előfordulását (KEVE–TAPFER 1978). Tavasz érkezésére nézve két adatunk van: 1994. IV. 15-én már megfigyeltük éneklő hímjét Alsóörsön (Nagy-kő-orr zártkertjei), és Balatonalmádiban is észleltük (Lucernás, 1 példány Ny-ról K-nek röptül) (Barta–Molnár). További adatai:

1993. V. 13.: Balatonalmádi, Részvény-erdő ÉNy-i pereme (1 hím); Litér, Kis-Nyerges-hegy (1 hím) (Barta–Molnár). V. 17.: Litér, Papvásári-szőlő-hegy (1 hím a homokbányában) (Barta). VI. 23.: Balatonalmádi, Rom-kúti-völgy É-i pereme (1 példány) (Barta). IX. 7.: Balatonkenese, Sándor-hegy (1 példány) (Barta–Molnár). X. 5.: Balatonalmádi, Megye-hegy (1 példány) (Barta). X. 6.: Balatonalmádi, Megye-hegy (1 példány K-ről Ny-nak száll); Litér, Nyerges-hegy (2 példány) (Barta). X. 7.: Litér, Papvásári-szőlő-hegy (2 + 2 + 1 példány a homokbányában) (Barta).

1994. VI. 2.: Alsóörs, Nagy-kő-orr zártkertjei (1 hím) (Barta).

Pyrrhula pyrrhula – Süvöltő

Adatai:

1994. II. 2.: Balatonalmádi, Vár-hegy É-i alja (2 példány), Vödör-völgy D-i része (1 példány); Szentkirályszabadja, Kő-hegy-völgy (3 tojó + 2 példány), Vödör-völgy (1 pár + 1 tojó + 2 példány szól) (Barta–Molnár). III. 12.: Alsóörs, Nagy-kő-orr (1 példány) (Barta–Molnár).

Loxia curvirostra – Keresztcsőrű

Előfordulására egyetlen, KEVE–TAPFER által ismertett adat a bizonyíték: 1959. VIII. hóban „Balatonalmádiban is mozgott” (KEVE–TAPFER 1978).

Fringilla coelebs – Erdei pinta

„Tápfer Balatonalmádi körül 20–25 ponton állapította meg fészkelését.” (KEVE–TAPFER 1978). Kutatásunk során mindenfelé megtaláltuk. Ősszel laza csapatokban sok egyede vonul át a területen ÉK-ről DNY-i irányba tartva. 1994. X. 6-án például 8 perc alatt 100–110 átrepülő példányt számoltam meg Balatonalmádinál, s a madarak vonulása egész nap folyt. A csapatok nagysága a megfigyeléskor 5–30 példány között mozgott.

Bár nem nagy egyedszámban, de télen is előfordul, főleg etetőhelyeken. Novák például 1983. I. 8. – II. 17. között téli etetőn két esetben látta (Balatonfűzfő, Berényi-hegy, II. 10., 13. 1-1 hím példány). Adatai:

1993. V. 13.: Balatonalmádi, Megye-hegy (1 hím); Litér, Nyerges-hegy (1 hím) (Barta). X. 5.: Balatonalmádi, Megye-hegy (60-65 példány, folyamatosan húznak ÉK-ről DNy-nak, ill. É-ről D-nek) (Barta). X. 6.: Balatonalmádi, Megye-hegy (9-10 óra között kisebb-nagyobb csapatokban /5-50 egyed/ 530-550 példány húzott át ÉK-ről DNy-nak tartva); Litér (10.00 – 10.30 között 300 példány húz át laza csapatokban) (Barta). X. 7.: Balatonalmádi, Megye-hegy (min. 115-120 példány laza csapatokban húzva DNy-nak) (Barta).

1994. II. 2.: Balatonalmádi-Vörösberény, Sátor-hegy zártkertjei (1 adult hím); Felsőörs, Felső-hegy (1 példány); Szentkirályszabadja, Kő-hegy-völgy (kb. 10 példány); Cseri-hegy (kb. 10 példány) (Barta-Molnár). III. 12.: Alsóörs, Nagy-kő-orr (2-3 hím), Csere-hegy (1 hím), Cser-oldal (1 hím + 1 példány); Balatonalmádi, kemping-káptalanfüredi vasútállomás közt (5 hím) (Barta-Molnár). IV. 15.: Alsóörs, Csere-hegy (10 hím), Nemesség-erdeje (1 hím), Nagy-kő-orr (1 hím) (Barta-Molnár). IV. 25.: Szentkirályszabadja, Kő-hegy-völgy (4 hím) (Barta). V. 30.: Szentkirályszabadja, Kő-hegy-völgy (3 hím, 1 tojó), Kő-hegy (3-4 hím), Alsóerdő (2 hím) (Barta). VI. 2.: Alsóörs, Nagy-kő-orr (3 hím), Csere-hegy (4 adult hím + 1 adult hím egy kirepült fiókát etet); Felsőörs, Felső-hegy (7 hím + 1 pár; a tojó fészekanyaggal!) (Barta).

Fringilla montifringilla – Fenyőpinty

Novák 1983. I. 8. – II. 17. közt téli etetőn (Balatonfűzfő, Berényi-hegy) rendszeresen megfigyelte. (Januárban 5-25 példány között mozgott számuk, februárban 15-40 példány között; a legtöbb madarat, 30-40 példányt II. 15-én látta). MOLNÁR (1993) 1989. I. 30-án Szentkirályszabadjánál (Kis-telek) figyelte meg (2 példány), XI. 4-én pedig Balatonalmádinál (Megye-hegy, 4 példány). 1991. II. 9-én nagyobb csapatát (30 példány) látta Szentkirályszabadjánál (Bereg-tó). 1993. II. 12-én is észlelte (Szentkirályszabadja, Romkút, 30 példány). 1993 őszén október első napjaiban még csak nagyon szórványosan jelent meg (egyedei általában az ekkor már erősen vonuló *Fringilla coelebs* csapatokhoz társultak). Adatai:

1993. X. 5.: Balatonalmádi, Megye-hegy (2 példány) (Barta) X. 6.: Balatonalmádi, Megye-hegy (12 + 2-3 + 1 példány); Litér, Rom-kút környete (1 példány) (Barta).

1994. II. 2.: Szentkirályszabadja, Kő-hegy-völgy (minimum 20-30 példány itatónál), Vődör-völgy (5-6 példány), Cseri-hegy (kb. 10 példány) (Barta-Molnár).

Emberiza citrinella – Citromsármány

Tapfer szerint Balatonalmádi környékén nagyon gyakori fészkelő. (KEVE-TAPFER 1978). Kutatásunk idején szintén mindenfelé megfigyeltük egész éven át. Adatai:

1993. V. 13.: Balatonalmádi, Részvény-erdő pereme (2 példány, 1 hím), Megye-hegy (1 hím), Rom-kút környete (1 hím); Litér, Nyerges-hegy (2 hím), Kis-Nyerges-hegy (2 hím) (Barta-Molnár). V. 17.: Litér, Papvásári-szőlő-hegy (8 hím), illetve a vasútvonallal menté Balatonfűzfőig (8 hím) (Barta). VI. 30.: Balatonalmádi, Rom-kút környete (4 hím), Megye-hegy (1 hím); Litér, Nyerges-hegy (1 hím) (Barta). X. 5.: Balatonalmádi, Megye-hegy (5-6 példány) (Barta). X. 6.: Balatonalmádi, Rom-kúti-völgy (1 példány) (Barta).

1994. II. 2.: Balatonalmádi-Vörösberény, Sátor-hegy (1 hím); Szentkirályszabadja, Kő-hegy Ny-i pereme (5-6 példány) (Barta-Molnár). III. 12. Alsóörs, Csere-hegy (1 adult hím a kilátónál) (Barta). IV. 15.: Alsóörs, Csere-hegy tömbje (5 hím + 2 példány)

(Barta–Molnár). V. 30.: Szentkirályszabadja, Vödör-völgy (2 hím), Kő-hegy Ny-i pereme (3 hím + 1 adult tojó etet), Alsó-erdő É-i pereme (1 hím), DK-i borókásai (2 hím) (Barta). VI. 2.: Alsóörs, Csere-hegy (1 adult hím); Felsőörs, Felső-hegy (5 hím + 3 példány; 2 juvenilis) (Barta).

Emberiza calandra – Sordély

12. ábra: A sordély (*Emberiza calandra*) előfordulása a bokros legelőkhöz kötődik. (fotó: Barta Zoltán)

Tapfer költési időben mintegy 15 ponton találta meg, s lelőhelyei közt Káptalanfüred is szerepel (KEVE–TAPFER 1978). Kutatásunk idején az előző fajnál sokkal kisebb egyedszámban figyeltük meg. Előfordulása a vizsgált terület peremrészeire korlátozódik. Adatai:

1990. IV. 14.: Litér, Bendola (1 példány), Mogyorós-hegy (2 példány) (MOLNÁR 1993).

1993. V. 13.: Balatonalmádi, Rom-kút környete (1 hím) (Barta–Molnár). V. 17.: Litér, Papvásári-szőlő-hegy D-i pereme (1 hím), Sikáros (5 hím + 1 példány) (Barta).

1994. III. 12.: Felsőörs, Közép-sok (1 hím) (Barta–Molnár). IV. 15.: Királyszentistván, „Halastó” (4 hím) (Barta–Molnár). IV. 25.: Szentkirályszabadja, Vörös-gödör (1 hím) (Barta). V. 30.: Szentkirályszabadja, Alsó-erdő Ny-i pereme (1 hím), Vödör-völgy (3 hím) (Barta).

Emberiza schoeniclus – Nádi sármány

Költési időben csak a Balaton-part mentén fordul elő, ősztől tavaszig viszont a mezőgazdasági területeken, szőlőkben sőt hegyvidéki réteken is látható. Keve 1942–1972 közti megfigyelései során „a parti nádasokban csak Balatonalmádinál észlelte – 1968. X. 18.”

(KEVE–TAPFER 1978). Költési időben a Tobruk környéki nádasokban találtuk csak meg, itt viszont esetenként több példányban is megfigyeltük. Adatai:

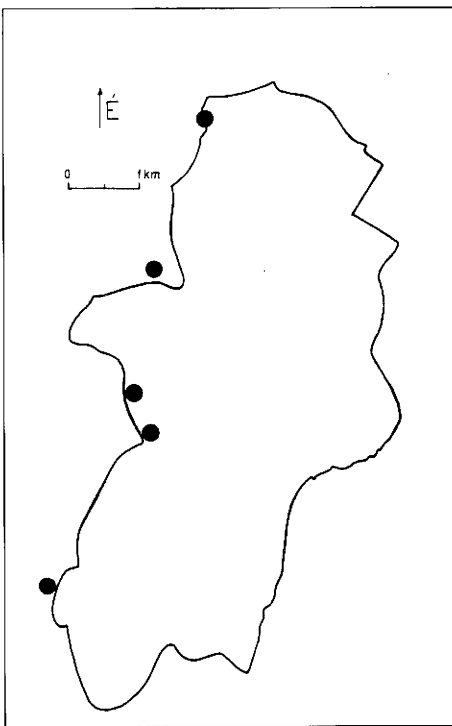
1986. VII. 5–6-án Balatonfűzfő, Tobrukban 5 példányt (2 adult hím + 3 adult tojó) gyűrűzttem. 1988. VII. 30. - VIII. 7. között ugyanitt Novák 52 példányt jelölt (21 juvenilis + 11 hím + 13 tojó + 7 példány).

1994. II. 2.: Szentkirályszabadja, Kő-hegy-völgy Ny-i része (szántószéli bokrosban 1 tojó) (Barta–Molnár). IV. 15.: Balatonalmádi, Tobruk-Lucernás (2 adult hím + 1 adult pár) (Barta–Molnár).

Összegzés

Magyarország területén jelenlegi ismereteink szerint a gerinces állatok 540 faja található meg. Ebből a több száz fajból mintegy 350 a madárfajok száma. Közülük a Balaton-felvidék és a Balatoni-Riviéra itt tárgyalt területén 146 előfordulásáról vannak adataink. Ez azt is jelenti, hogy a hazánk területén előforduló madárfauna közel 42%-át ismerjük innen. Nagyon gyakori fajokat (*Sylvia atricapilla*, *Fringilla coelebs* stb.) éppúgy találunk közöttük, mint olyanokat, melyek időközben eltűntek innen (pl. *Coracias garrulus*), vagy már csak alkalmasszerűen jelennek meg itt (pl. *Milvus migrans*). Egyesek most vannak terjeszkedőben (pl. *Cygnus olor*, *Turdus viscivorus*), másokra épp a visszaszorulás jellemző (pl. *Phoenicurus phoenicurus*), vagyis a fauna állandó változásban van.

Az ornitofauna átfogó képének megrajzolásához a fenti adatmennyiség kevés. Betekintést adni e területek madárvilágába, felhívni a figyelmet a hiányosságokra, a feltárandó dolgokra, vagy a még meglevő értékekre, talán elegendő. Főleg ha belegondolunk abba, hogy a Balaton környékén elkezdődött egy új nemzeti park alapjainak lerakása!

13. ábra: A sordély (*Emberiza calandra*) előfordulási helyei Balatonalmádi község határában 1993–1994-ben

Irodalom – References

- Bankovics A.–Győry J.–Sterbetz I.** (1989): Madarak – Aves in Rakonczay Z. (szerk.) Vörös Könyv 360 p. I. m. 142. p.
- Bankovics A.–Molnár L.** (1984): Törpe gém in Haraszthy L. (szerk.): Magyarország fészkelő madarai 247 p. I. m. 29–30. p.
- Barta Z.** (1997): A Bakony-hegység új madárfaja: a holló (*Corvus corax* L.) – Folia Musei Historico-naturalis Bakonyiensis 12. (1993) 199–212. p.

- Dénes J.** (1984): Sisegő füzike in Haraszthy L. (szerk.) Magyarország fészkelő madarai 247 p. I. m. 194. p.
- Entz G.** (szerk.) (1897): A Balaton tudományos tanulmányozásának eredményei 2. köt. A Balaton tónak és partjainak biológiája 1. rész A Balaton faunája [355] p. Budapest, Hornyánszky ny.
- Faragó S.** (1988): Nagy lilik in Haraszthy L. (szerk.) Magyarország madárvendégei 172 p. I. m. 23. p.
- Farkas T.** (1958): Rigófélék in Székessy V. (szerk.) Aves – Madarak. Fauna Hungarica 21. köt. Bp. Akad. K. 470 p. I. m. 10. füz. 47. p.
- Haraszthy L.–Bagyura J.** (1993): Ragadozómadár-védelem az elmúlt 100 évben Magyarországon – Aquila 100. 105-121. p.
- Keve A.** (1984): Magyarország madarainak névjegyzéke – Bp. Akadémia Kiadó 100 p.
- Keve A.–Tapfer D.** (1978): A Balaton-felvidék madárvilága. 67 p. (A Bakony természettudományos kutatásának eredményei 11.)
- Molnár I.** (1993). Faunisztikai adatok a Balaton-felvidékről. Veszprém (kézirat – a szerző tulajdonában).
- Schmidt E.** (1984a): Rozsdás csaláncsúcs in Haraszthy L.(szerk.) Magyarország fészkelő madarai 247 p. I. m. 170. p.
- Schmidt E.** (1984b): Karvalyposzáta in Haraszthy L. (szerk.) Magyarország fészkelő madarai 247 p. I. m. 189. p.
- Török J.** (1984): Örvös légykapó in Haraszthy L.(szerk.) Magyarország fészkelő madarai 247 p. I. m. 201. p.

Summary

According to our present knowledge 540 species of the vertebrate animals can be found in Hungary. The number of bird species is more than 350 from this. We have data about 146 occurrences in the previously described areas of the Balaton highlands and the Balaton-ri-viera. It also means that we know 42 % of the bird fauna in Hungary from this region. We can find very frequent species (e. g. *Sylvia atricapilla*, *Fringilla coelebs*) as well as ones which have disappeared in the meantime (e. g. *Coracias garrulus*) or which appear only occasionally here (e. g. *Milvus nigrans*). Some of them are expanding now (e. g. *Cygnus olor*, *Turdus viscivorus*) and others are forced back (e. g. *Phoenicurus phoenicurus*) – that is the fauna is constantly changing.

The data mentioned above is not enough to draw the comprehensive picture of the bird fauna. Giving inspection in the bird fauna of the region, calling attention to the deficiencies and the areas to be explored or the values still existing might be sufficient. This is even more true if we take into consideration that the establishment of a new national park has started in the region of Lake Balaton.

A kézirat lezárva: 1994. december

A szerző címe (Author's adress):

BARTA Zoltán
Bakonyi Természettudományi Múzeum
Rákóczi tér 1.
H-8420 ZIRC